

Jednolita S-trategia T-erytorialna = spójny obszar funkcjonalny
powiatu miłkowskiego poprzez wzmocnienie mechanizmów
efektywnej współpracy JST

Podstrategia kształtowania przestrzeni publicznej na lata 2016-2025 wraz z Planem Operacyjnym

Spis treści

Wstęp	2
1. Ogólna charakterystyka gmin i powiatu mikołowskiego	3
1.1. Położenie i podział administracyjny	3
1.2. Demografia	3
1.3. Rynek pracy	6
1.4. Pomoc społeczna	7
1.5. Strefy przemysłowe i duże zakłady pracy	9
2. Analiza stanu przestrzeni publicznej dla obszaru funkcjonalnego powiatu mikołowskiego	12
2.1. Struktura użytkowania gruntów, struktura funkcjonalno-przestrzenna	12
2.2. Powiązania transportowe	14
2.3. Charakterystyka przestrzeni publicznych, w tym terenów rekreacyjnych	16
2.4. Charakterystyka obszarów chronionych	19
2.5. Charakterystyka substancji zabytkowej	21
2.6. Obszary przeznaczone do rewitalizacji (w tym: tereny zdegradowane, obszary zamieszkiwane przez mieszkańców zagrożonych wykluczeniem społecznym)	27
3. Analiza problemów	38
4. Analiza SWOT	39
5. Programowanie rozwoju przestrzeni publicznej	41
5.1. Misja i wizja	41
5.2. Cele strategiczne i operacyjne	42
5.3. Cele operacyjne wraz z proponowanymi kierunkami rozwoju	43
6. System wdrażania i monitorowania	48
6.1. Podstawowe zasady wdrażania Podstrategii kształtowania przestrzeni publicznej na lata 2016-2025 wraz z Planem Operacyjnym	48
6.2. Podmioty odpowiedzialne za wdrażanie Podstrategii kształtowania przestrzeni publicznej na lata 2016-2025 wraz z Planem Operacyjnym	48
7. System monitoringu i ewaluacji	49
7.1. Monitoring realizacji Podstrategii	49
7.2. Ewaluacja	51
7.3. Aktualizacja Podstrategii	51
8. Spis tabel	52

Wstęp

Podstrategia kształtowania przestrzeni publicznej (w tym rewitalizacji obszarów zdegradowanych i działania na rzecz rozwoju przestrzeni publicznych służących wzmocnieniu lokalnych więzi społecznych oraz opieki nad zabytkami) na lata 2016-2025 wraz z Planem Operacyjnym jest jednym z rezultatów projektu pn. „J-ednolita S-strategia T-erytorialna = spójny obszar funkcjonalny powiatu mikołowskiego poprzez wzmocnienie mechanizmów efektywnej współpracy JST”, realizowanego w ramach programu „Rozwój miast poprzez wzmocnienie kompetencji jednostek samorządu terytorialnego, dialog społeczny oraz współpracę z przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego” finansowanego ze środków Mechanizmu Finansowego EOG 2009-2014.

Celem Podstrategii kształtowania przestrzeni jest odpowiedź na pytanie:

1. Jak rozwiązać kluczowy problem obszaru funkcjonalnego: rewitalizacja obszarów zdegradowanych?
2. Jak rozwiązać kluczowy problem obszaru funkcjonalnego: opieka nad zabytkami?

Zachowanie spójności społecznej i przestrzennej jest niezwykle ważnym elementem przy planowaniu rozwoju społeczno-gospodarczego całego obszaru funkcjonalnego. Odpowiednie kształtowanie przestrzeni oraz zachowanie dziedzictwa kulturowego ma wpływ zarówno na podniesienie jakości życia mieszkańców, jak i podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej obszaru.

Nieodłączoną częścią Podstrategii jest Plan Operacyjny składający się z dwóch załączników przygotowanych odrębnie dla każdej z gmin – Gminnego Programu Rewitalizacji i Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami. Podstrategia zawiera syntezę analizy problemów i potencjałów zidentyfikowanych na etapie tworzenia dokumentów dla gmin.

Na podstawie określonych problemów i potencjałów została określona misja i wizja obszaru funkcjonalnego powiatu mikołowskiego w zakresie kształtowania przestrzeni oraz cechy szczegółowe marki.

W celu osiągnięcia pożądanej wizji i misji konieczne jest określenie, a następnie realizacja celów strategicznych i operacyjnych. Cele te będą realizowane za pomocą wskazanych kierunków rozwoju – wiązek zadań realizacyjnych.

Jednocześnie należy podkreślić, że wskazane w Podstrategii cele i zadania stanowią sugestie i propozycje działań, których wdrożenie będzie zależało od decyzji poszczególnych władz samorządów gminnych i powiatowego. Należy mieć na uwadze, że zmiany zachodzące w otoczeniu powodują, że zapisy Podstrategii powinny być weryfikowane w czasie. Podstrategia jest narzędziem pragmatycznym, dlatego też nie wszystkie zadania wskazane w chwili obecnej w dokumencie będą możliwe do realizacji i w perspektywie czasu może nie być zasadne, aby je wdrażać bądź kontynuować ich realizację. W związku z tym Podstrategię można uznać za elastyczne narzędzie do planowania i wyznaczania głównych kierunków rozwoju Powiatu Mikołowskiego w obszarze kształtowania przestrzeni.

Realizacja zadań niezbędnych do osiągnięcia celów oraz wdrożenie działań przewidzianych w Gminnych Programach Rewitalizacji oraz Gminnych Programach Opieki nad Zabytkami będzie wymagało ścisłej współpracy między przedstawicielami poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego, a także nawiązania współpracy z innymi podmiotami działającymi na terenie powiatu zarówno z sektora prywatnego, jak i pozarządowego.

1. Ogólna charakterystyka gmin i powiatu mikołowskiego

1.1. Położenie i podział administracyjny

Powiat mikołowski położony jest w południowo-zachodniej Polsce, na granicy Wyżyny Śląsko-Krakowskiej i Kotliny Oświęcimskiej. Do roku 1954 tereny te znajdowały się w powiecie pszczyńskim a następnie do 1975 roku w powiecie tyskim (za wyjątkiem Ornontowic, które włączono do powiatu rybnickiego w 1960 roku). Powiat mikołowski powstał w 1999 roku i administracyjnie położony jest w południowo-zachodniej części województwa śląskiego oraz Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego (GOP).

Jest to jeden z 17 powiatów ziemskich leżących w granicach województwa śląskiego. Od północy graniczy z Katowicami i Rudą Śląską, od południa z Żorami i powiatem pszczyńskim, od wschodu z Tychami, a od zachodu z powiatem gliwickim i rybnickim.

Powiat składa się z pięciu dynamicznie rozwijających się gmin – trzech miejskich (Mikołów, Łaziska Górne i Orzesze) oraz dwóch wiejskich (Ornontowice i Wiry), które zajmują łączną powierzchnię 232 km². Pod względem powierzchni powiat plasuje się na piętnastym miejscu wśród powiatów ziemskich leżących w granicach województwa śląskiego.

Siedzibą władz powiatu mikołowskiego jest drugie co do wielkości miasto powiatu – Mikołów. Składają się na nie dzielnice: Centrum, Dąbrowa, Gniotek, Goj, Gronie, Jamna, Kamionka, Kałuże, Kąty, Kolonia Huta, Kolonia Wojewódzka, Nowy Świat, Pelcówka, Regielowiec, Reta, Rusinów, Sośnia Góra, Stara Huta, Stracona Wioska, Wygoda, Wymysłanka, a także sołectwa: Borowa Wieś, Bujaków, Mokre, Paniowy i Śmiłowice. Największym miastem powiatu jest, Orzesze, podzielone na dzielnice: Orzesze Centrum, Orzesze Jańskowice, Orzesze Zawada, oraz sołectwa: Gardawice, Królówka, Mościska, Woszczyce, Zgoń, Zawieść, Zazdrość. Na kolejną gminę powiatu – Łaziska Górne – składają się trzy historyczne dzielnice: Łaziska Górne Centrum, Łaziska Średnie i Łaziska Dolne. Z kolei na obszar gminy Wiry składają się: wieś Wiry oraz wieś Gostyń. Najmniejszą gminą powiatu są Ornontowice, gdzie nie wyodrębniono jednostek pomocniczych.

1.2. Demografia

W 2014 roku powiat zamieszkiwało ponad 96 tysięcy osób, przy czym liczba ta stale wzrasta. Najliczniej zamieszkaną gminą powiatu jest Mikołów (41% spośród mieszkańców powiatu). Ogólna gęstość zaludnienia powiatu wyniosła 412 os/km², przy czym największą gęstością charakteryzowały się Łaziska Górne, a najmniejszą – Wiry. Zdecydowana większość mieszkańców powiatu zamieszkuje obszar miejski (85,7%), co odpowiada tendencji wojewódzkiej (77,3%).

Tabela 1. Powierzchnia, liczba ludności i gęstość zaludnienia powiatu mikołowskiego w 2014 roku

Jednostka terytorialna	Powierzchnia (km ²)	Liczba ludności	Gęstość zaludnienia na 1 km ²
Polska	312 679	38 483 957	123
województwo śląskie	12 333	4 593 358	372
powiat mikołowski	232	96 107	412
Mikołów	79	39 795	502
Orzesze	83	20 194	241
Łaziska Górne	20	22 419	1117
Wiry	35	7 736	223
Ornontowice	15	5 963	386

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL/GUS

W 2014 roku kobiety stanowiły 51,3% mieszkańców powiatu. Współczynnik feminizacji wyniósł 105, co oznacza, że na każde 100 mężczyzn przypadało 105 kobiet. W odniesieniu do województwa śląskiego i całego kraju współczynnik ten był niższy o 2. Najwyższy współczynnik feminizacji charakteryzował gminę Mikołów (108), a najniższy – Orzesze (101).

Tabela 2. Współczynnik feminizacji oraz liczba mężczyzn i kobiet w powiecie mikołowskim w 2014 roku

Jednostka terytorialna	Liczba mężczyzn	Liczba kobiet	Współczynnik feminizacji
Polska	18 619 809	19 858 793	107
województwo śląskie	2 253 857	2 415 280	107
powiat mikołowski	46 790	49 317	105
Mikołów	19 155	20 640	108
Orzesze	10 026	10 168	101
Łaziska Górne	10 878	11 541	106
Wry	3 792	3 944	104
Ornontowice	2 939	3 024	103

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL/GUS

Ponad połowa mieszkańców powiatu pozostaje w związku małżeńskim (60,4%), a co czwarta osoba jest stanu wolnego (26,5%). W porównaniu do województwa śląskiego i całej Polski można zaobserwować wyższy odsetek osób w związku małżeńskich i niższy rozwodników.

Tabela 3. Ludność powiatu mikołowskiego w 2014 roku według stanu cywilnego

Jednostka terytorialna	Stan cywilny				
	Wolni	W związku małżeńskim	Rozwiedzeni	Owdowiali	Nieustalone
Polska	28,8%	55,8%	5,0%	9,6%	0,8%
województwo śląskie	27,1%	57,5%	5,1%	9,8%	0,4%
powiat mikołowski	26,5%	60,4%	3,8%	9,1%	0,2%
Mikołów	26,4%	60,4%	3,8%	9,2%	0,2%
Orzesze	26,5%	60,5%	3,8%	9,0%	0,2%
Łaziska Górne	26,4%	60,4%	3,8%	9,2%	0,2%
Wry	26,5%	60,4%	3,8%	9,1%	0,2%
Ornontowice	26,6%	60,5%	3,8%	9,0%	0,3%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL/GUS

Dane te potwierdzają również dane odnośnie do małżeństw i rozwodów. W 2014 roku mieszkańcy powiatu zawarli 518 małżeństw, co odpowiada 5,4 małżeństwom na 1000 mieszkańców. Wskaźnik ten jest wyższy od wartości dla województwa śląskiego i całej Polski. Jednocześnie, w powiecie odnotowano 1,3 rozwodów na 1000 mieszkańców, a wskaźnik ten jest niższy od wartości dla województwa śląskiego i kraju.

Tabela 4. Liczba małżeństw i rozwodów w powiecie mikołowskim w 2014 roku

Jednostka terytorialna	Liczba małżeństw	Małżeństwa na 1000 ludności	Rozwody na 1000 ludności
Polska	188 488	4,9	1,7
województwo śląskie	22 765	5,0	1,8
powiat mikołowski	518	5,4	1,3
Mikołów	203	5,1	1,3
Orzesze	106	5,3	1,3
Łaziska Górne	131	5,8	1,3
Wry	43	5,6	1,3
Ornontowice	35	5,9	1,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL/GUS

Dane z 2014 roku wskazują, że w powiecie urodziło się 1039 dzieci (504 kobiety i 535 mężczyzn), a zmarło 940 osób (424 kobiety i 516 mężczyzn). W efekcie przyrost naturalny

powiatu wyniósł 99, co odpowiada 1,0 na 1000 mieszkańców (przy czym w miastach wskaźnik ten wyniósł 0,8, a na wsi 2,4). Jest to wartość zdecydowanie wyższa niż w województwie śląskim i całej Polsce. Największy przyrost charakteryzował gminę Ornontowice (3,4), a najmniejszy – Łaziska Górne (-0,2). Warto też dodać, że od 2002 roku liczba mieszkańców powiatu wzrosła o 6,5%.

Tabela 5. Przyrost naturalny, liczba urodzeń żywych i zgonów w powiecie mikołowskim w 2014 roku

Jednostka terytorialna	Urodzenia żywe na 1000 ludności	Zgony na 1000 ludności	Przyrost naturalny na 1000 ludności
Polska	9,7	9,8	0,0
województwo śląskie	9,3	10,4	-1,1
powiat mikołowski	10,8	9,8	1,0
Mikołów	10,5	9,7	0,8
Orzesze	12,3	10,3	2,0
Łaziska Górne	9,7	9,9	-0,2
Wiry	11,5	9,8	1,7
Ornontowice	11,3	7,9	3,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL/GUS

Średni wiek mieszkańców powiatu wynosi 39,9 lat i jest nieznacznie niższy od średniego wieku mieszkańców województwa śląskiego (41,5 lat) i Polski (40,6 lat). Najstarszą gminą jest Mikołów (41,6 lat), a najmłodszą – Ornontowice (38,5 lat).

Tabela 6. Średni wiek mieszkańców powiatu mikołowskiego w 2014 roku według płci

Jednostka terytorialna	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Polska	40,6	38,9	42,4
województwo śląskie	41,5	39,8	43,0
powiat mikołowski	39,9	38,4	41,3
Mikołów	40,1	38,6	41,6
Orzesze	39,0	37,6	40,5
Łaziska Górne	39,4	37,8	40,9
Wiry	37,6	36,3	38,8
Ornontowice	37,5	36,4	38,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL/GUS

Przyczyną zgonów w powiecie były najczęściej choroby układu krążenia (46,4%) i nowotwory (28,2%). Rozkład ten nie różni się znacząco w stosunku do wyników dla województwa śląskiego czy całej Polski. W porównaniu do województwa śląskiego można zaobserwować nieco podwyższony wskaźnik zgonów spowodowanych nowotworami (o 1,4 punktu procentowego) i chorobami układu oddechowego (0,6) przy braku zgonów wynikłych z zaburzeń psychicznych i zachowania. Natomiast w porównaniu do Polski zawyżony jest procent zgonów spowodowanych nowotworami (2,7) i chorobami układu krążenia (0,6), kosztem mniejszej umieralności spowodowanej chorobami układu oddechowego (1) i brakiem zgonów wynikłych z zaburzeń psychicznych i zachowania.

Tabela 7. Przyczyny zgonów mieszkańców powiatu mikołowskiego w 2014 roku

Jednostka terytorialna	Choroby układu krążenia	Nowotwory	Choroby układu oddechowego
Polska	45,8%	25,5%	5,9%
województwo śląskie	46,6%	26,8%	4,3%
powiat mikołowski	46,4%	28,2%	4,9%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL/GUS

Tabela 8. Zgony z powodu zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania na 100 tys. ludności w 2014 roku

Jednostka terytorialna	Zgony z powodu zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania
Polska	4,0
województwo śląskie	7,6

Jednostka terytorialna	Zgony z powodu zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania
powiat mikołowski	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL/GUS

Na liczbę mieszkańców w powiecie miały wpływ również migracje ludności. W 2014 roku zarejestrowano 1454 zameldowań w ruchu wewnętrznym i 29 zameldowań z zagranicy. W tym samym roku odnotowano 983 wymeldowania w ruchu wewnętrznym i 165 wymeldowań za granicę. W efekcie saldo migracji wyniosło 335 (w tym: 188 kobiet i 147 mężczyzn). Warto zauważyć, że w tym samym czasie saldo migracji zarówno na poziomie kraju, jak i województwa było ujemne.

Tabela 9. Migracje ludności z powiatu mikołowskiego w 2014 roku

Jednostka terytorialna	Zameldowania	Wymeldowania	Saldo
Polska	12 330	28 080	-15 750
województwo śląskie	43 397	50 561	-7 164
powiat mikołowski	1 483	1 148	335
Mikołów	600	497	103
Orzesze	349	171	178
Łaziska Górne	260	315	-55
Wiry	179	73	106
Ornontowice	95	92	3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL/GUS

1.3. Rynek pracy

Ponad połowa mieszkańców powiatu mikołowskiego w 2014 roku była w wieku produkcyjnym (63,7%). Jest to odsetek nieco wyższy niż w przypadku województwa śląskiego i kraju. Bardzo istotny z punktu widzenia rozwoju rynku pracy jest również proporcjonalnie większa liczba osób w wieku poprodukcyjnym.

Tabela 10. Ludność powiatu mikołowskiego w 2014 roku według wieku produkcyjnego

Jednostka terytorialna	Produkcyjne grupy wieku		
	0-14 lat	15-64 lat	65+ lat
Polska	18,0%	63,0%	19,0%
województwo śląskie	16,8%	63,2%	20,0%
powiat mikołowski	18,6%	63,7%	17,6%
Mikołów	18,1%	62,8%	19,1%
Orzesze	19,3%	63,8%	16,9%
Łaziska Górne	17,7%	65,2%	17,1%
Wiry	21,5%	63,3%	15,1%
Ornontowice	20,0%	64,6%	15,4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL/GUS

W powiecie mikołowskim na 1000 mieszkańców przydało 288 osób pracujących (dane dla 2014 roku). Jest to znacznie więcej niż w przypadku mieszkańców województwa śląskiego (259) i Polski (230). Jednocześnie stopa bezrobocia rejestrowanego jest niższa o 2,8 punktu procentowego w stosunku do województwa śląskiego i 4,6 punktu procentowego w stosunku do całego kraju. Najwyższa liczba osób pracujących (732) i zarazem najniższy wskaźnik stopy bezrobocia rejestrowanego dotyczy gminy Ornontowice (3,8%).

Tabela 11. Pracujący i bezrobotni w powiecie mikołowskim w 2014 roku

Jednostka terytorialna	Pracujący na 1000 ludności	Stopa bezrobocia rejestrowanego		
		Kobiety	Mężczyźni	Ogółem
Polska	230	12,4%	10,5%	11,4%
województwo śląskie	259	10,9%	8,5%	9,6%
powiat mikołowski	288	7,8%	5,9%	6,8%
Mikołów	340	8,1%	6,7%	7,3%

Jednostka terytorialna	Pracujący na 1000 ludności	Stopa bezrobocia rejestrowanego		
		Kobiety	Mężczyźni	Ogółem
Orzesze	149	7,8%	5,3%	6,5%
Łaziska Górne	265	8,7%	6,3%	7,5%
Wiry	105	6,0%	4,7%	5,3%
Ornontowice	732	5,1%	2,6%	3,8%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL/GUS

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w powiecie mikołowskim wynosi 3431,97 złotych, co odpowiada 85,7% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w Polsce.

Ponad połowa aktywnych zawodowo mieszkańców powiatu mikołowskiego w 2014 roku pracowała w przemyśle i budownictwie (52,2%), a prawie co piąty (19,0%) w sektorze usługowym (handel, naprawa pojazdów, transport, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja). W porównaniu do danych dla województwa śląskiego i kraju zaobserwować można zdecydowaną dominację sektorów budownictwa i przemysłu nad pozostałymi sektorami.

Tabela 12. Pracujący w powiecie mikołowskim w 2014 roku według sektorów ekonomicznych

Jednostka terytorialna	Pracujący według sektorów ekonomicznych				
	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	Budownictwo i przemysł	Handel i usługi	Finanse, ubezpieczenia, nieruchomości	Pozostałe
Polska	21,1%	26,9%	19%	3,9%	29,0%
województwo śląskie	7,6%	38,6%	20%	3,7%	29,8%
powiat mikołowski	4,7%	52,2%	19%	2,0%	22,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL/GUS

1.4. Pomoc społeczna

Bezrobocie, długotrwała lub ciężka choroba oraz ubóstwo, stanowiły najczęstsze przyczyny otrzymywania pomocy społecznej w powiecie. Wśród innych problemów znalazły się również: niepełnosprawność, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, alkoholizm, bezdomność i inne.

W 2014 roku z pomocy społecznej korzystało 4,7% całej populacji powiatu, przy czym najwyższy wskaźnik dotyczył Orzesza (9,4%), a najniższy Ornontowic (1,37%). Wskaźnik był niższy niż w województwie śląskim (5,3%) i w całym kraju (7,7%). W okresie od 2010 do 2014 roku liczba beneficjentów pomocy społecznej w powiecie ulegała fluktuacjom bez wyraźnego trendu, podczas gdy w województwie śląskim oraz na terenie całego kraju obserwowano stałe zmniejszanie się ich liczby.

Tabela 13. Osoby w gospodarstwach domowych korzystające z pomocy społecznej w latach 2010-2014

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	3 338 703	3 103 832	3 111 054	3 204 830	2 953 964
województwo śląskie	265 433	242 878	248 978	259 862	241 695
powiat mikołowski	4 676	4 262	4 396	5 194	4 612
Mikołów	1 828	1 983	2 070	2 181	1 899
Orzesze	910	815	716	798	771
Łaziska Górne	1 531	1 099	1 199	1 858	1 633
Wiry	206	219	247	211	203
Ornontowice	201	156	164	146	106

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL/GUS

Spośród wszystkich osób, które korzystały z pomocy społecznej, w 2014 roku większość stanowiły te, których dochód znajdował się poniżej kryterium dochodowego (58,5%). W odniesieniu do 2010 roku procentowy podział osób ze względu na kryterium

dochodowe zmienił się nieznacznie. Wskaźnik ten był zdecydowanie wyższy dla województwa śląskiego (68%) i Polski (69,3%).

Tabela 14. Osoby w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej poniżej i powyżej kryterium dochodowego w latach 2010-2014

		Polska	woj. śląskie	powiat mikołowski	Mikołów	Orzesze	Łaziska Górne	Wiry	Ornontowice
2010	Poniżej	2 134 852	161 213	2 809	910	522	1 235	92	50
	Powyżej	1 203 854	104 221	1 867	918	388	296	114	151
2011	Poniżej	1 944 680	145 653	2 241	1 058	441	561	111	70
	Powyżej	1 159 152	97 225	2 021	925	364	538	108	86
2012	Poniżej	2 248 823	170 490	2 764	1 286	489	760	151	78
	Powyżej	862 252	78 492	1 632	784	227	439	96	86
2013	Poniżej	2 299 796	178 448	2 959	1 437	478	821	135	88
	Powyżej	905 033	81 411	2 235	744	320	1 037	76	58
2014	Poniżej	2 048 461	164 237	2 699	1 209	493	833	107	57
	Powyżej	905 503	77 458	1 913	690	278	800	96	49

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL/GUS

W analizowanym okresie liczba rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne w gminach powiatu mikołowskiego stopniowo się zmniejszała, co odpowiadało tendencjom na poziomie wojewódzkim i krajowym. Łączna liczba rodzin korzystających z tych zasiłków w 2010 roku wynosiła 1840, natomiast w 2014 roku była mniejsza o 585. Najwięcej rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne zamieszkiwało miasto Mikołów (506), a najmniej – Ornontowice (60). Jednak odnosząc liczbę osób pobierających zasiłki do liczby ludności w gminach, można zauważyć, że różnica jest nieznaczna – w Mikołowie stanowią one 1,3% ogółu, w Orzeszu 1,5%, w Łaziskach Górnych 1,4%, w Wyrach 1% i w Ornontowicach 1%.

Tabela 15. Rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci w latach 2010-2014

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	1 540 801	1 416 015	1 285 312	1 196 479	1 105 853
województwo śląskie	120 445	108 784	98 089	92 263	85 989
powiat mikołowski	1 840	1 696	1 468	1 344	1 255
Mikołów	674	649	576	545	506
Orzesze	445	391	335	316	297
Łaziska Górne	533	492	420	347	316
Wiry	111	100	83	82	76
Ornontowice	77	64	54	54	60

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL/GUS

Średnie wydatki na pomoc społeczną w przeliczeniu na jednego mieszkańca powiatu w 2014 roku wyniosły 355,79 zł. Najwyższą kwotę na ten cel przeznaczały Łaziska Górne (395,03 zł), a najniższą Wiry (266,07 zł). Kwoty te były sporo niższe niż średnie dla województwa śląskiego (o 143,53 zł na osobę) i całego kraju (o 181,25 zł).

Tabela 16. Wydatki na pomoc społeczną w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2014 roku

Jednostka terytorialna	Całkowite wydatki na pomoc społeczną (zł)	Wydatki na pomoc społeczną na 1 mieszkańca (zł)
Polska	20 664 564 848,72	537,04
województwo śląskie	2 289 856 566,75	499,32
powiat mikołowski	34 194 007,15	355,79
Mikołów	15 542 402,47	390,56
Orzesze	6 054 318,97	299,81
Łaziska Górne	8 856 216,02	395,03
Wiry	2 058 335,29	266,07
Ornontowice	1 682 734,40	282,20

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL/GUS

Najważniejszymi realizatorami zadań dotyczącymi szeroko pojętej pomocy społecznej są:

- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Mikołowie zajmujące się, m.in.: opracowywaniem i realizacją powiatowej strategii ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, wspieraniem osób niepełnosprawnych i innych, przyznawaniem pomocy pieniężnej na usamodzielnianie i kontynuowanie nauki przez osoby opuszczające domy pomocy społecznej, ośrodki szkolno-wychowawcze, zakłady poprawcze itp., pomocą w integracji społecznej osób wykluczonych,
- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Mikołowie, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Orzeszu, Ośrodek Pomocy Społecznej w Łaziskach Górnych, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Wyrach i Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Ornontowicach zajmujące się, m.in.: pomocą finansową i rzeczową osobom niezdolnym do pracy, samotnym i bezdomnym, poradnictwem prawnym, psychologicznym i rodzinnym, usługami opiekuńczymi i specjalistycznym dla osób samotnych,
- Centrum Integracji Społecznej w Mikołowie, wspierające osoby, które nie są w stanie zaspokajać swoich podstawowych potrzeb życiowych a także znajdujące się w sytuacji uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym i społeczno-rodzinnym.

1.5. Strefy przemysłowe i duże zakłady pracy

W 2014 roku w obrębie powiatu mikołowskiego działało 9191 podmiotów gospodarczych. Większość z nich stanowiły przedsiębiorstwa z sektora MŚP, a w szczególności mikroprzedsiębiorstwa (94%). Wskaźnik ten jest identyczny dla województwa śląskiego (94%) i nieco wyższy w przypadku całego kraju (95,6%).

Tabela 17. Podmioty gospodarcze w powiecie mikołowskim w 2014 roku według klas wielkości

Jednostka terytorialna	Ogółem	0-9	10-49	50-249	250-999	1000 i więcej
Polska	4 119 671	3 938 654	146 926	29 610	3 706	775
województwo śląskie	461 933	438 364	19 291	3708	492	78
powiat mikołowski	9191	8649	453	82	6	1
Mikołów	4699	4390	260	44	4	1
Orzesze	1699	1624	61	14	0	0
Łaziska Górne	1551	1459	77	14	1	0
Wry	754	721	31	2	0	0
Ornontowice	488	455	24	8	1	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL/GUS

Ze względu na bogactwo zasobów naturalnych (w szczególności węgla kamiennego, metanu, piasków budowlanych oraz łupków karbońskich) podmioty zlokalizowane na terenie powiatu mikołowskiego działają przede wszystkim w obrębie sektorów budownictwa i przemysłu. Są to głównie kopalnie, huty i fabryki, zajmujące się wydobywaniem i przetwarzaniem wspomnianych zasobów. Stąd też wysokie zatrudnienie mieszkańców powiatu we wspomnianym sektorze.

Najistotniejsze zakłady pracy w powiecie mikołowskim opisano poniżej.

- 1) **Firma Handlowa ROLNIK s.j.** (gmina Mikołów) – rozpoczęła działalność w 1991 roku w Mikołowie. Zajmuje się produkcją i eksportem przetworów, zup, gotowych dań, sosów, sałatek, pasztetów, a także warzyw konserwowych¹,

¹ <https://rolnik.pl/>

- 2) **FPM (Fabryka Palenisk Mechanicznych) SA** (gmina Mikołów) – jej początki wywodzą się z warsztatu odlewniczego „Huta Waltera”, powstałego w 1858 roku. Aktualnie fabryka zajmuje się produkcją maszyn i urządzeń dla elektrowni, elektrociepłowni, ciepłowni i zakładów wytwarzających energię dla potrzeb własnych²,
- 3) **Kopalnia Doświadczalna „Barbara”** (gmina Mikołów) – jej początki sięgają 1850 roku, gdy w wyniku wzrostu zapotrzebowania na węgiel uruchomiono kopalnię „Anna” w okolicy wzgórza Kamionka. Aktualnie jest ona jedyną w Polsce kopalnią doświadczalną i jedyną w Europie placówką naukowo-badawczą, która posiada podziemny poligon doświadczalny³,
- 4) **LUMATECH** (gmina Mikołów) – powstała w 1996 roku, zajmuje się technologiami i materiałami dla przemysłu drzewnego oraz meblowego⁴,
- 5) **Mifama Opa Carbo Sp. z o.o.** (gmina Mikołów) – rozpoczęła działalność w 1872 roku jako producent kotłów parowych. Obecnie zajmuje się wykonywaniem odlewów maszynowych, konstrukcji blaszanych i żelaznych, a także produkcją maszyn budowlanych, drogowych oraz parowych⁵,
- 6) **Schneider Electric Energy Poland Sp. z o.o.** (gmina Mikołów) – istnieje na polskim rynku od 1957 roku. Oddział w Mikołowie zajmuje się produkcją i dostawą transformatorów olejowych i żywicznych średniego napięcia dla sektora energetycznego w Polsce i za granicą⁶,
- 7) **SPYRA PRIMO Poland Sp. z o.o.** (gmina Mikołów) – działa od 1983 roku zajmując się produkcją rur i kształtek z tworzyw sztucznych do budowy telekomunikacyjnych i energetycznych podziemnych instalacji kablowych, sieci rurociągów do przesyłu gazu i wody, a także budowy kanalizacji ciśnieniowej⁷,
- 8) **Wiromet SA** (gmina Mikołów) – spółka powstała w 1952 roku. Jest producentem urządzeń i części zamiennych dla energetyki, górnictwa i innych dziedzin przemysłu. Świadczy również usługi przemysłowe w zakresie obróbki mechanicznej, ciepłno-chemicznej oraz odlewnictwa⁸,
- 9) **CP Glass SA Oddział Huta Szkła „Orzesze”** (gmina Orzesze) – w 2005 roku spółka wykupiła upadającą Hutę Szkła „Orzesze” w Orzeszu i przeprowadziła restrukturyzację i modernizację technologiczną. Aktualnie huta jest producentem opakowań szklanych stosowanych w przemyśle piwowarskim i monopolowym⁹,
- 10) **Fabryka Materacy JANPOL Sp. z o.o.** (gmina Orzesze) – rozpoczęła swą działalność w 1992 roku w Orzeszu. Zajmuje się produkcją materacy dla osób prywatnych, hoteli i szpitali¹⁰,
- 11) **Kopalnia Piasku Jarub** (gmina Orzesze) – istnieje od 1996 roku w sołectwie Orzesza – Gardawicach. Jej działalność obejmuje eksploatację i sprzedaż piasku bezpośrednio ze złoża¹¹,
- 12) **Mirola Sp. z o.o.** (gmina Orzesze) – to firma działająca od 1991 roku. Zajmuje się produkcją rolet zewnętrznych, bram, parapetów i moskitier ramkowych¹²,
- 13) **NT Industry** (gmina Orzesze) – to spółka należąca do duńskiej grupy Novatech, działającej w branży konstrukcji stalowych od 1996 roku. W Orzeszu rozpoczęła

² <http://www.fpsma.com/>

³ <http://www.gig.eu/pl/o-instytucie/kontakt>

⁴ <http://www.lumatech.pl/>

⁵ <http://mifama.com.pl/>

⁶ <http://www.schneider-electric.pl/sites/poland/pl/group/poland/elda.page>

⁷ <http://www.spyraprimo.pl/pl/firma/historia>

⁸ <http://www.wiromet.com.pl/>

⁹ <http://www.polampack.eu/o-firmie/historia/>

¹⁰ <http://www.janpol.pl/pl/firma.html>

¹¹ <http://www.jarub.pl/>

¹² <http://www.mirola.pl/pl/c,3,o-nas.html>

- swą działalność w 2003 roku. Zajmuje się projektowaniem, konstruowaniem oraz produkcją elementów, konstrukcji i urządzeń stalowych¹³,
- 14) **ERG-SYSTEM SA** (gmina Łaziska Górne) – w Łaziskach Górnych firma rozpoczęła działalność w 1998 roku, jednak na rynku tworzyw sztucznych jest obecna od ponad 40 lat. W ofercie firmy znajduje się produkcja skrzynek i opakowań transportowych z tworzyw sztucznych, a także branding skrzynek¹⁴,
- 15) **Huta Łaziska SA** (gmina Łaziska Górne) – jej budowa rozpoczęła się w 1916 roku. Aktualnie huta wyspecjalizowała się w produkcji żelazostopów niezbędnych w procesach stalowniczych i odlewniczych. Dodatkowo, posiada koncesję na obrót energią elektryczną, dzięki czemu jest ona największym w Polsce odbiorcą energii elektrycznej¹⁵,
- 16) **Kopalnia Węgla Kamiennego „Bolesław Śmiały”** (gmina Łaziska Górne) – powstała wskutek stopniowego łączenia się wielu czynnych, niedużych i często zmieniających swoją lokalizację zakładów górniczych działających na obszarze Łazisk Górnych. Obecnie znajduje się w czołówce kopalń węgla kamiennego w Polsce¹⁶,
- 17) **Tauron Wytwarzanie SA – Oddział Elektrownia Łaziska** (gmina Łaziska Górne) – powstał w 1917 roku w Łaziskach Górnych. Jest to konwencjonalna elektrownia, której celem jest produkcja energii elektrycznej i ciepłej¹⁷. Obecnie na terenie elektrowni działa również Muzeum Energetyki,
- 18) **Wilk Elektronik SA** (gmina Łaziska Górne) – przedsiębiorstwo zostało założone w 1991 roku w Tychach, a w 2003 roku przeniesione do Łazisk Górnych. Firma jest jedynym producentem modułów RAM w Europie¹⁸,
- 19) **CARBOMA Sp. z o.o.** (gmina Wiry) – firma działa od 2011 roku i zajmuje się produkcją maszyn dla szeroko rozumianego przemysłu¹⁹,
- 20) **Ceramika EVA** (gmina Wiry) – to producent płytek ceramicznych ściennych i podłogowych, działający od 1998 roku w Wyrach²⁰,
- 21) **Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowe „ADW” Sp. z o.o.** (gmina Wiry) – powstało w 1983 roku. Zajmuje się produkcją wyrobów bitumicznych, mas hydroizolacyjnych i środków grzybobójczych²¹.
- 22) **RAFAKO SA – Oddział Wiry** (gmina Wiry) – spółka powstała w 1949 roku w Raciborzu, a w 2009 roku w Wyrach uruchomiła produkcję elementów elektrofiltrów²²,
- 23) **Kopalnia Węgla Kamiennego „Budryk”** (gmina Ornontowice) – pracę przy budowie kopalni rozpoczęto w 1979 roku. W 2008 roku kopalnia została włączona w struktury Jastrzębskiej Spółki Węglowej²³.

¹³ <http://www.ntindustry.com/o-firmie.html>

¹⁴ <http://www.erg-system.pl/oferta>

¹⁵ <http://hlsili.pl/>

¹⁶ <http://www.pgg.pl/o-firmie/oddzialy/bol>

¹⁷ <http://www.tauron-wytwarzanie.pl/oddzialy/laziska/Strony/opis.aspx>

¹⁸ <http://www.goodram.com/pl/o-firmie/wilk-elektronik/>

¹⁹ <http://www.carboma.pl/o-firmie-pl.html>

²⁰ <http://www.ceramika-eva.pl/>

²¹ <http://www.adw.com.pl/dzien-dzisiejszy-firma.html>

²² <http://www.rafako.com.pl/o-nas/opis-firmy>

²³ <http://www.jsw.pl/o-nas/o-jsw/>

2. Analiza stanu przestrzeni publicznej dla obszaru funkcjonalnego powiatu mikołowskiego

2.1. Struktura użytkowania gruntów, struktura funkcjonalno-przestrzenna

Powierzchnia powiatu mikołowskiego wynosi 233 km². Jego największą część zajmują grunty rolne (50,1%) i grunty leśne, zadrzewione oraz zakrzewione (39,6%). Zdecydowanie mniejszą część gruntów powiatowych zajmują tereny mieszkaniowe (6,1%) i przemysłowe (2,7%), a najmniejszą – nieużytki (0,9%), tereny rekreacji i wypoczynku (0,5%) oraz grunty pod wodami (0,2%). Użytki rolne stanowią ponad połowę gruntów również w województwie śląskim, jednak wartość ta w ostatniej dekadzie spadła o ponad 40 tys. ha. Zwiększeniu uległ natomiast udział terenów zabudowanych i zurbanizowanych – o prawie 38 tys. ha. Ponadto wzrosła powierzchnia gruntów leśnych, zadrzewionych i zakrzewionych (o ponad 13 tys. ha).

Największą gminą powiatu mikołowskiego jest Orzesze, stanowiące 36% jego powierzchni. Na ogólną powierzchnię gminy składają się przede wszystkim: grunty leśne (55,7%) i rolne (38,6%). W gminie brakuje jednoznacznie wyodrębnionego centrum oraz przestrzeni publicznych, zwłaszcza rekreacyjnych. Wiele jest natomiast terenów zielonych – w mieście funkcjonuje jedenaście parków oraz liczne skwery.

Drugą co do wielkości gminą powiatu jest Mikołów. Na jego powierzchnię składają się głównie grunty rolne (59,1%) i leśne (30,4%). W centralnej części miasta znajduje się rynek z obiektami użyteczności publicznej, od którego promieniście rozchodzą się wąskie uliczki. W Centrum dominują zespoły zabudowy wielorodzinnej oraz budynki o charakterze willowym, natomiast na obszarze sołectw większość zabudowy stanowią jednorodzinne domy wolnostojące o charakterze podmiejskim oraz domy jednorodzinne w zabudowie zagrodowej (wiejskiej.) Największy odsetek terenów zieleni urządzonej w całkowitej powierzchni znajduje się w Centrum (2,82%). Najmniejszy odsetek terenów zielonych znajduje się w sołectwach Bujaków (0,08%) i Paniowy (0,17%).

Na kolejną gminę, Wyry, składają się w największym stopniu grunty rolne (53,4%) i leśne (40,5%). W strukturze funkcjonalno-przestrzennej wyróżniają się dwa centra lokalne – w Wyrach i Gostyni. Wynika to z faktu, że wieś Gostyń do 1945 roku była samodzielną gminą. W gminie dynamicznie rozwija się zabudowa mieszkaniowa o charakterze jednorodzinnym i wielorodzinnym. Natomiast do najbardziej rozwiniętych terenów infrastrukturalnych o charakterze inwestycyjnym należy obszar ulicy Pszczyńskiej – od przejazdu kolejowego do granicy gminy z Mikołowem. Na tym terenie świadczone są usługi o charakterze ponadlokalnym.

Największą część powierzchni kolejnej gminy, Łazisk Górnych, zajmują grunty rolne (50,6%) i tereny przemysłowe (33,1%). W strukturze funkcjonalnej gminy wyróżnia się trzy jednostki strukturalne: Łaziska Górne charakteryzujące się funkcją usługową, gospodarczą i mieszkaniową, Łaziska Dolne – mieszkaniową i rolniczą oraz Łaziska Średnie – gospodarczą i mieszkaniową. Rozproszone, niewielkie zespoły rolnicze zlokalizowane są na terenie całej gminy, znaczna część funkcji rolniczej realizowana jest jednak na terenie kompleksów w Bradzie i Łaziskach Dolnych. Tereny produkcyjne, magazynowe i usługowe skupione są głównie w Łaziskach Górnych oraz w obszarze dzielnicy Kopanina. Natomiast zabudowa mieszkaniowa zlokalizowana jest w Łaziskach Górnych (w południowej części dzielnicy Brady, na zachód od ulic Zielonej i Łącznej, a także na południe od ulicy Ryszki) i Łaziskach Dolnych (na południe od ulicy Górniczej oraz w obszarze ulicy Mikołowskiej). W Łaziskach Średnich obszary przeznaczone na

zabudowę mieszkaniową i usługową są zlokalizowane na północ od ulicy Wyrskiej oraz na północny – wschód od ulicy Wapiennej.

Na powierzchnię ostatniej z opisywanych gmin, Ornontowic, składają się przede wszystkim użytki rolne (59,1%) i grunty leśne (29%). Część rolniczo-mieszkaniowa znajduje się na północy gminy, część przemysłowo-mieszkaniową zlokalizowana jest na południu, natomiast część środkowa stanowi centrum administracyjno-usługowe, do którego przylega Zabytkowe Założenie Pałacowo-Parkowe. W sferze mieszkaniowej przeważają budynki jednorodzinne o zabudowie szeregowej, jedno- i dwukondygnacyjnej. W północnej i środkowej części gminy w obszarze ulicy Zwycięstwa coraz liczniejsze stają się budynki wolnostojące z przylegającymi, ozdobnymi ogrodami. W południowej części gminy zabudowa mieszkaniowa jest bardzo zróżnicowana – począwszy od domów jednorodzinnych, poprzez budynki o charakterze rolniczym aż po kilkunastokondygnacyjne zabudowania wielorodzinne.

Podsumowując, największym udziałem terenów mieszkaniowych oraz użytków rolnych charakteryzuje się miasto Mikołów, terenów przemysłowych oraz terenów rekreacji i wypoczynku – Łaziska Górne, zaś gruntów leśnych – Orzesze.

Tabela 18. Struktura użytkowania gruntów w powiecie mikołowskim w 2014 roku

Jednostka terytorialna	Użytki rolne razem	Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione	Grunty pod wodami razem	Tereny mieszkaniowe	Tereny przemysłowe	Tereny rekreacji i wypoczynku	Nieużytki
Polska	62,4%	32,2%	2,2%	1,0%	0,4%	0,2%	1,6%
województwo śląskie	54,8%	35,9%	1,6%	4,2%	1,6%	0,7%	1,2%
powiat mikołowski	50,0%	39,6%	0,2%	6,1%	2,7%	0,5%	0,9%
Mikołów	59,1%	30,4%	0,3%	7,1%	1,5%	0,5%	1,1%
Orzesze	38,6%	55,7%	0,2%	4,4%	1,0%	0,0%	0,1%
Łaziska Górne	50,6%	12,2%	0,0%	14,6%	16,8%	3,0%	2,8%
Wiry	53,4%	40,5%	0,2%	4,0%	0,7%	0,1%	1,1%
Ornontowice	59,1%	29,0%	0,3%	5,2%	5,4%	0,5%	0,5%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL/GUS

Obszary funkcjonalne powiatu można podzielić na dwa typy w zależności od relacji do procesów rozwojowych regionu. Pierwszy z nich to obszary uczestniczące w procesach rozwojowych, do których zaliczyć można gminy Ornontowice i Wiry. Charakteryzują się one:

- położeniem w strefie silnego oddziaływania ośrodków miejskich,
- specjalizacją wynikającą z bliskości miasta,
- dostępem do miejsc pracy poza rolnictwem,
- dostępem do zatrudnienia w ośrodkach miejskich,
- dostępem do podstawowych usług publicznych,
- dostępnością komunikacyjną do usług wyższego rzędu,
- dobrym potencjałem rolniczym.

Drugi typ to obszary wymagające wsparcia procesów rozwojowych, do których zaliczają się gminy: Mikołów, Łaziska Górne i Orzesze. Obszary te odznaczają się koncentracją negatywnych zjawisk społecznych, gospodarczych, środowiskowych, przestrzennofunkcjonalnych i technicznych. Zidentyfikowane obszary zdegradowane obejmują osiedla robotnicze, zespoły zabudowy przemysłowej, tereny i obiekty postindustrialne, wyrobiska po eksploatacji surowców (zwały, piaskownie i żwirownie), wysypiska, zapadliska oraz tereny pokolejowe oraz powojkowe.

Kluczowy przy wyznaczaniu terenów zdegradowanych jest aspekt społeczny. Upadek tradycyjnych gałęzi przemysłu i niepodjęcie przez przedsiębiorstwa koniecznych działań restrukturyzacyjnych oraz lokowanie inwestycji na nowych terenach w dłuższej perspektywie czasu może powodować odpływ ludności. Rezultatem może być wyludnianie się dzielnic oraz degradacja zabudowy mieszkaniowej. Efektem niskiej przedsiębiorczości oraz niewielkiej dynamiki tworzenia miejsc pracy na tych terenach może być również segregacja przestrzenna mieszkańców oraz powstawanie dzielnic biedy i wykluczenia społecznego. Głównym wyzwaniem procesu rewitalizacji jest przywrócenie funkcji użytkowych obszarów poprzez nowe zagospodarowanie o wysokich walorach architektonicznych i urbanistycznych. Konieczne jest uwzględnienie efektywności energetycznej i poszanowania energii, ochrony dziedzictwa kulturowego oraz stanu środowiska naturalnego. Istotna jest też integracja przestrzenna i społeczna terenów zdegradowanych oraz podnoszenie jakości życia mieszkańców m.in. poprzez kreowanie przestrzeni publicznych dopasowanych do potrzeb lokalnej społeczności.

2.2. Powiązania transportowe

Na terenie powiatu mikołowskiego realizowany jest transport drogowy, kolejowy, publiczny i rowerowy.

Układ drogowy powiatu mikołowskiego tworzą drogi krajowe, wojewódzkie, powiatowe oraz gminne. Przez obszar objęty planem transportowym przebiegają dwie drogi krajowe:

- DK nr 44, łącząca Gliwice – Mikołów – Kraków,
- DK nr 81, łącząca Katowice – Orzesze – Łaziska Górne – Mikołów – drogę ekspresową S1 w Harbutowicach.

Drogi wojewódzkie znajdujące się na terenie powiatu mikołowskiego to:

- DW nr 925, łącząca Rybnik – Orzesze – Ornontowice – Mikołów – Bytom,
- DW nr 926, łącząca centrum Orzesza z drogą krajową nr 81,
- DW nr 927, łącząca drogi wojewódzką nr 925 – Mikołów – drogę krajową nr 44,
- DW nr 928, łącząca Mikołów – Wiry – Kobiór.

Uzupełnieniem sieci dróg w powiecie mikołowskim są drogi powiatowe oraz gminne.

Przez powiat przebiegają dwie linie sieci kolejowej zarządzane przez PKP PLK SA:

- linia nr 140, łącząca Katowice – Mikołów Jamna – Mikołów – Łaziska Górne – Łaziska Górne Brada – Orzesze – Orzesze Jaśkowice – Nędza,
- linia nr 169, łącząca Orzesze Jaśkowice – Orzesze Miasto – Orzesze Zawieś – Łaziska Huta – Łaziska Średnie – Wiry – Tychy. Na tej linii nie są obecnie wykonywane przewozy pasażerskie, jednak planuje się jej rewitalizację, zgodnie z „Krajowym Programem Kolejowym do 2023 roku”, uchwalonym przez Radę Ministrów we wrześniu 2015 roku.

W okresie 13.12.2015-12.03.2016 przez obszar powiatu mikołowskiego przejeżdżały pociągi trzech przewoźników:

- PKP Intercity SA, relacji: Warszawa Wschodnia – Praga oraz Warszawa Wschodnia – Ostrawa (zatrzymujące się tylko na stacji Mikołów)
- Koleje Śląskie Sp. z o.o., relacji: Katowice – Racibórz, Katowice – Chałupki oraz Katowice – Rybnik (zatrzymujące się na wszystkich stacjach na swej drodze)
- Przewozy Regionalne Sp. z o.o., relacji: Rybnik – Kraków (zatrzymujące się na wszystkich stacjach na swej drodze).

Potrzeby powiatowe w zakresie publicznego transportu zbiorowego realizowane są następujące połączenia:

- MZK Tychy – linia 29, przez: Katowice Kopernika Dworzec – Orzesze Zgoń Pętla,
- MZK Tychy – linia 33, przez: Gliwice Plac Piastów – Tychy Nexteer,

- MZK Tychy – linia 45, przez: Katowice Kopernika Dworzec – Łaziska Średnie dworzec PKP,
- MZK Tychy – linia 69, przez: Mikołów dworzec PKP – Żory dworzec autobusowy,
- MZK Tychy – linia 75, przez: Mikołów dworzec PKP – Tychy Paprocany Wiadukt,
- MZK Tychy – linia 82, przez: Ruda Śląska Halemba Kopalnia – Tychy Paprocany Wiadukt,
- MZK Tychy – linia 157, przez: Mikołów Dworzec PKP – Tychy szpital wojewódzki,
- MZK Tychy – linia 245, przez: Mikołów dworzec PKP – Tychy Nexteer,
- MZK Tychy – linia 268, przez: Mikołów dworzec PKP – Tychy Paprocany Wiadukt,
- MZK Tychy – linia E-2, przez: Gliwice Plac Piastów – Tychy Paprocany Osiedle (przyśpieszony),
- MZK Tychy – linia 294, przez: Mikołów – Mokre – Łaziska Górne – Mościska – Gostyń – Wiry – Mikołów (i odwrotnie),
- MZK Tychy – linia 605, przez: Mikołów – Mokre – Śmiłowice – Wygoda – Paniowy – Bujaków – Ornontowice – Orzesze (i odwrotnie),
- MZK Tychy – linia 655, przez: Zgón – Królówka – Woszczyce – Zazdrość – Gardawice – Zawisz – Orzesze – Ornontowice – Orzesze – Brada – Łaziska Górne – Mokre – Mikołów (i odwrotnie),
- gminny przewóz pasażerski – linia „J”, przez: Mikołów Jamna – Mikołów Storzyczków – Mikołów Śmiłowice Pętla,
- gminny przewóz pasażerski – linia „K”, przez: Mikołów dworzec PKP – Bujaków Kościół – Mikołów dworzec PKP,
- gminny przewóz pasażerski – linia „M”, przez: Łaziska Górne Ratusz – Łaziska Średnie dworzec PKP,
- gminny przewóz pasażerski – linia „P”, przez: Mikołów dworzec PKP – Mikołów Mokre – Mikołów Wygoda,
- gminny przewóz pasażerski – linia 620, przez: Mikołów dworzec PKP – Mikołów Mokre – Mikołów Wygoda,
- gminny przewóz pasażerski – linia „N Łaziska”, przez: Mikołów Kolonia Huta – Łaziska Górne Kopalnia,
- gminny przewóz pasażerski – linia „Ł Łaziska”, przez: Orzesze Kościół – Łaziska Średnie,
- przewóz osobowo-towarowy Andrzej Gaschi – przez: Mikołów – Łaziska Górne,
- Lebda usługi autokarowe Wiesław Lebiada – przez: Mikołów – Łaziska Średnie,
- Transbus Łukasz Goszczycki – przez: Łaziska Górne – Mikołów,
- KZK GOP – linia 37, przez: Katowice dworzec – Mikołów dworzec PKP,
- KZK GOP – linia 41, przez: Gliwice Plac Piastów – Mikołów Nowa,
- KZK GOP – linia 120, przez: Katowice Andrzeja dworzec – Szczygłowice Kopalnia,
- KZK GOP – linia 636, przez: Knurów Wojska Polskiego – Orzesze Szkoła,
- KZK GOP – linia 653, przez: Brynów Pętla – Reta Auchan,
- KZK GOP – linia 669, przez: Gliwice Plac Piastów – Bykowina Grzegorzka,
- KZK GOP – linia 695, przez: Szopienice Szpital Geriatryczny – Mikołów dworzec PKP,
- KZK GOP – linia 982, przez: Orzegów Waniora – Mikołów dworzec PKP,
- KZK GOP – linia 905N, przez: Katowice dworzec – Mikołów dworzec PKP (nocny).

Powiat mikołowski dysponuje również siecią tras rowerowych, łączących gminy powiatu z sąsiednimi powiatami i gminami. W latach 2009-2011 powiat zrealizował projekt pn. „Sieć tras rowerowych na terenie powiatu mikołowskiego – infrastruktura aktywnych form turystyki” dofinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Rozwoju Subregionu Centralnego Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013, którego celem było podniesienie atrakcyjności turystycznej powiatu poprzez utworzenie sieci tras rowerowych, obejmujące utworzenie i modernizację tras rowerowych oraz infrastruktury towarzyszącej. Łączna trasa oznakowania wyniosła 277,8 km i objęła:

- trasę niebieską (72,4 km), będącą trasą obwodową powiatu,
- trasę czerwoną (32,4 km), pomiędzy powiatem pszczyńskim i Żorami,
- trasę żółtą (29,9 km), pomiędzy powiatem Rybnickim i Katowicami,
- trasę zieloną (29,6 km), pomiędzy Żorami i Rudą Śląską,
- trasę brązową (22,2 km), pomiędzy Katowicami i powiatem rybnickim,
- trasę czarną (91,3 km), obejmującą trasy łącznikowe.

2.3. Charakterystyka przestrzeni publicznych, w tym terenów rekreacyjnych

Zgodnie z definicją ustawodawcy przestrzeń publiczna to obszar o szczególnym znaczeniu dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców, poprawy jakości ich życia i sprzyjający nawiązywaniu kontaktów społecznych ze względu na jego położenie oraz cechy funkcjonalno-przestrzenne, określony w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy²⁴. Stosowanie przymiotnika „publiczna” wskazuje, że przestrzeń jest własnością wszystkich mieszkańców miasta, którzy mogą zachowywać się swobodnie w jej obrębie (z uwzględnieniem ograniczeń wynikających z konieczności poszanowania zasad współużytkowania z innymi mieszkańcami danego obszaru, a także ograniczeń określonych przez administratora określonego terenu). Powszechne rozumienie przestrzeni funkcjonuje za pomocą pojęć: miejsce, usytuowanie, powierzchnia, lokalizacja, odległość, orientacja²⁵, odnoszących się do: ulic, alei, placów, skwerów, parków, centrów handlowych.

Wygląd i charakter przestrzeni publicznej decydują o wizerunku powiatu i gmin (zarówno w perspektywie wewnętrznej, jak i zewnętrznej). Przestrzenie publiczne stanowią o atrakcyjności jednostek samorządu terytorialnego i wpływają na ich konkurencyjność (np. w wymiarze gospodarczym, turystycznym czy przyciągania nowych mieszkańców).

Aktywność mieszkańców powiatu w przestrzeni publicznej można podzielić na trzy grupy:

- aktywności konieczne (zakupy, nauka, praca, czekanie na autobus),
- aktywności opcjonalne (wyjścia do restauracji, spacerów i sporty uprawiane w terenie/obiektach sportowych),
- aktywności społeczne (rozmowy, spotkania i przypadkowe kontakty międzyludzkie).

Dobrze zorganizowana przestrzeń publiczna ma umożliwiać realizację wszystkich typów aktywności mieszkańców. Powinna jednocześnie być otwarta na przyszłość i podkreślać związki z historią i tradycją regionu, tak aby służyć integracji społeczeństwa i tworzeniu się poczucia tożsamości lokalnej.

Aktywności konieczne są realizowane przez mieszkańców powiatu mikołowskiego w następujących placówkach:

1) urzędy i instytucje publiczne:

- Starostwo Powiatowe w Mikołowie,
- Urząd Miasta Mikołowa,
- Urząd Miejski Orzesze
- Urząd Miejski w Łaziskach Górnych,
- Urząd Gminy Wyry,
- Urząd Gminy Ornontowice,
- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Łaziskach Górnych,

²⁴ Ustawa z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2003 nr 80 poz. 717).

²⁵ A. Majer, *Socjologia i przestrzeń miejska*, PWN, Warszawa 2010.

- Powiatowy Urząd Pracy w Łaziskach Górnych,
 - Urząd Skarbowy w Mikołowie,
 - Sąd Rejonowy w Mikołowie,
 - Prokuratura Rejonowa w Mikołowie,
 - Komenda Powiatowa Policji w Mikołowie,
 - Powiatowy Inspektorat Nadzoru Budowlanego w Mikołowie,
 - Powiatowy Zarząd Dróg w Łaziskach Górnych,
- 2) **publiczne placówki służby zdrowia:**
- Szpital św. Józefa w Mikołowie,
 - Szpital Powiatowy – Centrum Zdrowia w Mikołowie,
 - Przychodnie Rejonowe nr 1, 2 i 3 w Mikołowie,
 - Szpital Chorób Płuc w Orzeszu,
- 3) **placówki oświatowe:**
- Szkoła Podstawowa nr 3 z Oddziałami Integracyjnymi w Mikołowie,
 - Szkoła Podstawowa nr 4 im. M. Konopnickiej w Mikołowie,
 - Szkoła Podstawowa nr 5 im. G. Morcinka w Mikołowie,
 - Szkoła Podstawowa nr 7 w Mikołowie-Mokre,
 - Szkoła Podstawowa nr 8 im. W. Korfanteo w Mikołowie-Paniowy,
 - Szkoła Podstawowa nr 1 w Łaziskach Górnych,
 - Szkoła Podstawowa nr 5 im. Powstańców Śląskich w Łaziskach Górnych,
 - Szkoła Podstawowa nr 6 im. Jana Pawła II w Łaziskach Górnych,
 - Szkoła Podstawowa nr 2 im. St. Moniuszki w Orzeszu,
 - Szkoła Podstawowa nr 4 im. F. Stuska w Orzeszu-Jaśkowicach,
 - Szkoła Podstawowa nr 5 im. J. Korczaka w Orzeszu-Zazdrość,
 - Szkoła Podstawowa nr 6 w Orzeszu-Zawiści,
 - Szkoła Podstawowa nr 8 im. B. Chrobrego w Orzeszu-Mościsku,
 - Szkoła Podstawowa nr 9 im. W. Broniewskiego w Orzeszu-Zgoń,
 - Szkoła Podstawowa nr 10 im. G. Morcinka w Orzeszu-Woszczycach,
 - Zespół Szkolno-Przedszkolny – Szkoła Podstawowa nr 11 w Mikołowie,
 - Zespół Szkolno-Przedszkolny w Ornontowicach,
 - Zespół Szkół nr 3 – Szkoła Podstawowa nr 12 im. J. Janika i Gimnazjum nr 3 w Mikołowie Borowa-Wieś,
 - Zespół Szkół Specjalnych nr 1 w Mikołowie,
 - Zespół Szkół Specjalnych im. M. Grzegorzewskiej nr 2 w Mikołowie,
 - Zespół Szkół Technicznych w Mikołowie,
 - Zespół Szkół Energetycznych i Usługowych w Łaziskach Górnych,
 - Zespół Szkół im. Piastów Śląskich w Łaziskach Górnych,
 - Zespół Szkół im. Poległych na Pasternioku w Orzeszu,
 - Zespół Szkół w Wyrach,
 - Zespół Szkół w Gostyni,
 - Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Mikołowie,
 - Ognisko Pracy Pozaszkolnej w Mikołowie,
 - Gimnazjum nr 1 im. Powstańców Śląskich w Mikołowie,
 - Gimnazjum nr 2 w Mikołowie,
 - Gimnazjum nr 1 im. M. Kopernika w Łaziskach Górnych,
 - Gimnazjum nr 3 im. Przyjaciół Ziemi w Łaziskach Górnych,
 - Gimnazjum nr 2 im. St. Ligonii w Orzeszu-Zawadzie,
 - Gimnazjum nr 3 im. H. Sienkiewicza w Orzeszu-Gardawicach,
 - Gimnazjum im. Noblistów Polskich w Ornontowicach
 - I Liceum Ogólnokształcące im. K. Miarki w Mikołowie,
 - II Liceum Ogólnokształcące im. W. Pileckiego w Mikołowie,
- 4) **sklepy wielkopowierzchniowe:**
- Auchan w Mikołowie,
 - Leroy Merlin w Mikołowie.

Aktywności opcjonalne zapewniają mieszkańcom powiatu następujące **obiekty sportowe**:

- pływalnia „Aqua-Plant” w Mikołowie,
- hala sportowa MOSiR w Mikołowie,
- Otwarte Kąpielisko Miejskie w Mikołowie,
- Ośrodek Rekreacyjny Planty (lodowisko, kort) w Mikołowie,
- Ośrodek Rekreacyjny Planty (kąpielisko) w Mikołowie,
- Centrum Edukacji Przyrodniczej i Ekologicznej ŚOB w Mikołowie,
- kompleks sportowo-rekreacyjny przy ul. Zawilców w Mikołowie,
- siłownia TKKF na Kąpielisku Miejskim w Mikołowie,
- kompleks 3 boisk sportowych „Moje boisko – Orlik 2012” w Mikołowie,
- Domek Parkowy w Mikołowie,
- Stadion Miejski AKS w Mikołowie,
- boisko piłkarskie LKS 45 Bujaków w Mikołowie,
- boisko piłkarskie KS Burza Borowa Wieś w Mikołowie,
- boisko piłkarskie KS Kamionka w Mikołowie,
- boisko piłkarskie LKS Orzeł Mokre w Mikołowie,
- boisko piłkarskie LKS Strażak w Mikołowie,
- Stadion Miejski w Łaziskach Górnych,
- hala sportowa MOSiR w Łaziskach Górnych,
- bowling w hali sportowej w Łaziskach Górnych,
- siłownia w hali sportowej w Łaziskach Górnych,
- 3 siłownie zewnętrzne (2 na ścieżkach za basenem „Żabka”, 1 na Ynzli) w Łaziskach Górnych,
- Ośrodek Rekreacyjno-Sportowy „Żabka” (latem otwarte kąpielisko siatkówki i piłki nożnej, korty tenisowe, natomiast zimą lodowisko) oraz boisko w Łaziskach Górnych,
- Skatepark w Łaziskach Górnych,
- kręgielnia klasyczna przy KWK „Bolesław Śmiały” w Łaziskach Górnych,
- boiska wielofunkcyjne przy szkołach podstawowych i gimnazjach w Łaziskach Górnych,
- Mavi Area Squash & Fitness w Łaziskach Górnych,
- boisko orlik w Orzeszu,
- boisko sportowe LKS Woszczyce w Orzeszu,
- boisko sportowe LKS Gardawice w Orzeszu,
- stadion MKS Sokół w Orzeszu,
- Fabryka Energii w Orzeszu,
- Fight Club Niepokorni w Orzeszu,
- kompleks sportowy wraz z bieżnią przy Zespole Szkół w Orzeszu,
- sale gimnastyczne w każdym z trzech gimnazjów i szkołach podstawowych w Orzeszu,
- boisko główne GKS Gwarek w Ornontowicach,
- zespół boisk orlik przy ul. Akacyjowej w Ornontowicach,
- zespół boisk orlik przy ul. Okrężnej w Ornontowicach,
- boisko treningowe przy ul. Klasztornej w Ornontowicach,
- boisko syntetyczne przy Gimnazjum w Ornontowicach,
- boisko piłkarskie wraz z bieżnią przy Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych w Ornontowicach,
- sala gimnastyczna przy Gimnazjum w Ornontowicach,
- sale gimnastyczne w Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Ornontowicach,
- sala gimnastyczna w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych w Ornontowicach,
- 4 siłownie na świeżym powietrzu w Ornontowicach,
- 5 ogólnodostępnych placów zabaw w Ornontowicach
- kompleksy sportowe w Wyrach i Gostyni.

Ponadto, realizację aktywności koniecznych i aktywności społecznych umożliwiają mieszkańcom powiatu tereny rekreacyjno-krajobrazowe. Na terenie Mikołowa są to: Śląski Ogród Botaniczny, Planty, Lasy Pszczyńskie, Park „Pałacowy” oraz Domek Parkowy na Placu Harcerskim. W gminie Orzesze obszarami o charakterze rekreacyjnym są Park Krajobrazowy Cysterskich Kompozycji Krajobrazowych Rud Wielkich oraz Kompleks Stawów Pasieki. W gminie Łaziska Górne celom rekreacyjnym służą: Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji, Ośrodek Rekreacyjno-Sportowy „Żabka”, „Ścieżka Zdrowia” w okolicy stawów Kłyta, a także teren rekreacyjno-piknikowy Ynzla. Ważnymi elementami przestrzeni rekreacyjnej w Wyrach są: Zagroda Śląska, Obiekt Sportowo-Rekreacyjny im. Braci Góralczyków, Jezioro Wici oraz Stary Staw. Na obszarze Ornontowic, za przestrzeń łączącą funkcje rekreacyjne i integracyjne, należy uznać Park Gminny. Najważniejsze obszary leśne i krajobrazowe zostały omówione w kolejnym podrozdziale.

2.4. Charakterystyka obszarów chronionych

Lasy i grunty leśne zajmują 39,6% powierzchni powiatu, przy czym w latach 2010-2014 ich udział zwiększył się o 127,38 ha. Właścicielem zdecydowanej większości terenów leśnych jest Skarb Państwa.

Tabela 19. Powierzchnia lasów i gruntów leśnych w powiecie mikołowskim w latach 2010-2014

Jednostka terytorialna	Powierzchnia lasów i gruntów leśnych (ha)				
	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	9 121 928,59	9 143 313,89	9 163 786,95	9 177 193,09	9 197 879,01
województwo śląskie	392 084,74	392 088,81	392 194,64	392 960,09	393 849,16
powiat mikołowski	8255,89	8269,22	8354,00	8384,02	8383,27
Mikołów	2047,50	2062,46	2157,21	2177,93	2177,33
Orzesze	4295,39	4297,87	4302,18	4310,21	4310,04
Łaziska Górne	217,48	217,38	198,99	199,29	199,31
Wiry	1304,38	1304,38	1308,49	1309,47	1309,47
Ornontowice	391,14	387,13	387,13	387,12	387,12

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL/GUS

Obszary chronione stanowią 15% powierzchni powiatu. Zdecydowaną większość tej powierzchni (90%) zajmują parki krajobrazowe skupione w gminie Orzesze.

Tabela 20. Powierzchnia obszarów chronionych w powiecie mikołowskim w 2015 roku (ha)

Jednostka terytorialna	Powierzchnia (ha)					
	Ogółem	Parki krajobrazowe	Obszary chronionego krajobrazu	Użytki ekologiczne	Stanowiska dokumentacyjne	Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe
Polska	10165112,01	2606038,52	7096928,97	51843,71	904,97	95869,89
woj. śląskie	273644,58	229669	36987,3	834,12	16,15	4549,31
powiat mikołowski	3208,6	2890	94,1	26,2	0,1	198,2
Mikołów	198,2	0	0	0	0	198,2
Orzesze	2890	2890	0	0	0	0
Łaziska Górne	26,3	0	0	26,2	0,1	0
Wiry	0	0	0	0	0	0
Ornontowice	94,1	0	94,1	0	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL/GUS

Co ciekawe, większość pomników przyrody znajduje się w gminie Ornontowice.

Tabela 21. Liczba pomników przyrody w powiecie mikołowskim w latach 2010-2014

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	36 293	36 318	36 316	36 353	36 417
województwo śląskie	1518	1521	1532	1532	1539

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014
powiat mikołowski	67	68	68	68	68
Mikołów	7	7	7	7	7
Orzesze	2	2	2	2	2
Łaziska Górne	19	20	20	20	20
Wiry	1	1	1	1	1
Ornontowice	38	38	38	38	38

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL/GUS

Do najważniejszych obszarów leśnych i krajobrazowych w powiecie należą:

- 1) **Śląski Ogród Botaniczny** (Mikołów)
Chociaż Górny Śląsk jest postrzegany przez pryzmat ciężkiego przemysłu, to właśnie w jego obrębie znajduje się największy w Polsce ogród botaniczny. Śląski Ogród Botaniczny powstał w 2003 roku w celu ochrony różnorodności biologicznej poprzez uprawę rzadkich i zagrożonych gatunków roślin oraz ich przenoszenie z warunków uprawy do właściwych im siedlisk. Ogród to ceniony ośrodek badawczy i wydawniczy, a także jedno z najważniejszych centrów w regionie realizujących projekty z zakresu edukacji przyrodniczej i ekologicznej dzieci, młodzieży oraz dorosłych.
- 2) **Planty** (Mikołów)
Plantami nazywany jest park mikołowski, założony w XVIII wieku jako kompozycja o charakterze krajobrazowym zamkniętym. Jest on jednym z najlepiej zachowanych, w stosunku do pierwotnego kształtu, parków w aglomeracji górnośląskiej. Składają się na niego wyszukane kompozycje z krzewów, kwiatów i drzew, okazałe drzewa ze statusami pomników przyrody, aleje, mostki, stylowe latarnie, place zabaw, kryta pływalnia, lodowisko i wiele innych atrakcji.
- 3) **Kompleks stawów Pasieki** (Orzesze)
Stawy i wody płynące stanowią 10% powierzchni Orzesza. Trzy największe orzeskie stawy tworzące jeden kompleks wodny połączony licznymi groblami, zwany Pasiekami, znajduje się na granicy kilku dzielnic: Orzesza, Zawięci, Zazdrości i Gardawic. Sąsiedztwo lasów i wody stwarza idealne warunki do uprawiania różnych form turystyki i daje możliwość aktywnego wypoczynku.
- 4) **Park Krajobrazowy Cysterskich Kompozycji Krajobrazowych Rud Wielkich** (Orzesze)
Park został utworzony w 1993 roku na terenie kilku gmin, w tym Orzesza. Jego celem jest zachowanie, ochrona i popularyzacja walorów przyrodniczych objętego nim obszaru. Oprócz naturalnych walorów przyrodniczych ochronie podlegają również wartości historyczno-kulturowe.
- 5) **Las na Kamienicy – pomniki** (Łaziska Górne)
Las na Kamienicy, nazywany zamiennie *lasem na Kamiennej Górze*, obejmuje powierzchnię 52,86 ha. Nazwę zawdzięcza kamienistemu terenowi, który jest pozostałością po kamieniołomach. Jest to obszar leśny z zachowanym lasem bukowym oraz innymi osobliwościami przyrodniczymi. Swoje stanowisko mają tu: wilczomlecze słodkie, zawilec gajowy, bez koralowy, barwinek pospolity czy kalina koralowa. Występuje tu także wiele rzadkich gatunków bezkręgowców i kręgowców np. traszka zwyczajna, żaba trawna, sarny czy kuny. Zważywszy na przemysłowy charakter miasta las stanowi osobliwość w skali regionu.
- 6) **Stawy na Laskach** (Łaziska Górne)
Stawy znajdujące się w Łaziskach Górnych, to stawy rybne. Żyjące w nich ryby, głównie karaś, lin i okoń, pochodzą z zarybiania. Fauna zasiedlająca stawy jest bogata, spotkać tu można: ważki, nartniki, ślimaki zaroślowe oraz wiele innych bezkręgowców, żaby i ropuchy, traszki, kaczki krzyżówki oraz inne ptaki związane ze środowiskiem wodnym. W pobliżu stawów zaobserwować można tropy: saren, lisów i kuny. Wokół stawów rosną rośliny suwarowe reprezentowane przez: trzcinę pospolitą, mannę mielec czy pałkę szerokolistną, a także okazałe egzemplarze wierzb: kruchej, iwy i purpurowej.

- 7) **Teren rekreacyjno-piknikowy Ynzla** (Łaziska Górne)
Ynzla to teren rekreacyjno-piknikowy położony w południowej części Łazisk Górnych. Jest on chętnie odwiedzany przez mieszkańców i turystów, bowiem znajdują się tam, m.in.: ścieżka zdrowia z piętnastoma stanowiskami do ćwiczeń, dwie siłownie zewnętrzne z sześcioma dwufunkcyjnymi urządzeniami, plac zabaw z huśtawkami i kolejką linową, skatepark, boiska do piłki nożnej oraz siatkówki oraz altana z kręgiem na ognisko. Wszystko to zostało wkomponowane w teren lasu i urokliwych zakątków przy stawach. W Łaziskach Górnych znajduje się również 21 punktów lokalizacyjnych pomników przyrody (wśród nich 18 to drzewa), a także stanowisko dokumentacyjne przyrody nieożywionej Kamieniołom Piasków Karbońskich.
- 8) **Jezioro Wici** (Wiry)
Jezioro Wici to staw rybny, o powierzchni 14,32 ha, w Wyrach. Zbiornik zamieszkują karpie, żaby, kaczkę, łabędzie, łyski i bociany. Otaczają go pola, łąki i lasy. Najbardziej charakterystycznym elementem jeziora jest drewniany pomost, z którego rozciąga się widok na panoramę Wyr.
- 9) **Stary Staw** (Wiry)
W Wyrach znajdują się również trzy przepięknie położone śródleśne akweny pod wspólną nazwą Stary Staw. W jego pobliżu znajduje się pomnikowy 350-letni dąb szypułkowy o obwodzie 550 cm, a także stanowisko chronionej paproci wodnej – salwinii pływającej. Jesienią można tu spotkać wiele ptaków różnych gatunków.
- 10) **Aleja „Dęby Ornontowickie”** (Ornontowice)
Ornontowicka aleja dębowa powstała przed 1880 rokiem, wraz z nasadzeniem dębów. W skład alei wchodzi 73 dęby szypułkowe, o obwodach do ok 360 cm, łącznie tworząc aleję o długości 1120 metrów. Jest ona częścią rowerowej „Trasy Zachodniej” o długości 6 km, oznaczonej kolorem czerwonym. W 1996 roku Rada Gminy Ornontowice nadała alei status pomnika przyrody.

2.5. Charakterystyka substancji zabytkowej

W powiecie mikołowskim znajduje się 67 obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Połowa z nich znajduje się w mieście Mikołów.

Tabela 22. Liczba obiektów wpisanych do rejestrów zabytków w powiecie mikołowskim w 2014 roku

Jednostka terytorialna	Obiekty wpisane do rejestru zabytków
powiat mikołowski	67
Mikołów	38
Orzesze	15
Łaziska Górne	8
Wiry	4
Ornontowice	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych WKZ Katowice

Do najważniejszych zabytków należą:

1) na terenie Mikołowa:

- Rynek i Ratusz

Mikołów jest jednym z nielicznych miast na Śląsku, które zachowało dawną starówkę z rynkiem oraz odchodzącymi od niego ulicami. Najważniejszym elementem głównego placu jest XIX-wieczny ratusz, przypominający swym wyglądem zamek, a także fontanna, której układ oddaje kształt rynku widziany z lotu ptaka. Na uwagę zasługują również zabytkowe kamienice, wpisane do rejestru zabytków Narodowego Instytutu Dziedzictwa – zwłaszcza secesyjna kamienica pod nr 4 i narożna kamienica zdobiona maszkaronami i motywami roślinnymi pod nr 10.

- Kościół pw. św. Wojciecha i Matki Bożej Śnieżnej

Kościół ten, potocznie nazywany *starym kościołem*, jest najstarszym zabytkiem sakralnym Mikołowa. Zbudowano go w latach 1260-1270 w stylu późnogotyckim. Później dobudowane zostały gotycka krypta (XV wiek), chrzcielnica (I poł.

XV wieku), główny ołtarz z obrazem przedstawiającym św. Wojciecha (1675 rok) i późnorennesansowa ambona. Przed kościołem stoi rzeźba św. Jana Nepomucena z XVIII w. Nazwę kościoła zmieniono z pw. św. Wojciecha na pw. św. Wojciecha i Matki Bożej Śnieżnej w 1861 roku, gdy konsekrowano bazylikę mniejszą pw. św. Wojciecha.

- **Bazylika mniejsza pw. św. Wojciecha**

Budowę kościoła rozpoczęto w 1843 roku, a zakończono w 1861 roku. Jest to kościół trójnawowy w stylu neoromańskim. Posiada on dwie dwukondygnacyjne wieże, w których znajdują się cztery dzwony. We wnętrzu świątyni znajduje się ołtarz główny z obrazem św. Wojciecha z figurami św. Piotra oraz św. Pawła, w prawej nawie bocznej znajduje się ołtarz Najświętszego Serca Pana Jezusa z figurami św. Jadwigi i św. Elżbiety, a lewej nawie bocznej – ołtarz z obrazem Matki Boskiej Mikołowskiej i z figurami św. Józefa i św. Anny. Niezwykle cennymi zabytkami kościoła są obrazy męki Pańskiej pędzla Jana Bochenka z 1868 roku, XIX-wieczne witraże z tzw. szkoły krakowskiej oraz zabytkowe organy zbudowane w 1862 roku przez Johanna M.V. Haasa.

- **Kościół ewangelicki św. Jana**

Kościół wzniesiono w latach 1860-1861 w stylu neogotyckim. Wyposażono go w neogotycki ołtarz, mieszczący obraz Jezusa Chrystusa, neogotycką chrzcielnicę i ekumeniczną ambonę, a także organy zbudowane przez Carla Volkmana. Wskutek radzieckiego ostrzału artyleryjskiego w 1945 roku ucierpiała wieża kościelna i witraże znajdujące się za ołtarzem. Świątynia była wielokrotnie modernizowana – zawsze z troską o zachowanie jej oryginalnego wyglądu.

- **Kościół pw. św. Apostołów Piotra i Pawła**

Kościół znajduje się w sołectwie Paniowy i jest jednym z dwóch zachowanych kościołów drewnianych w tym rejonie. Pierwsze wzmianki o nim pochodzą z 1325 roku. W 1473 roku obiekt został zniszczony podczas najazdu, odbudowano go dopiero na początku XVI wieku. Świątynia ma konstrukcję zrębową, z dwuspadowym dachem pokrytym gontem i słupową wieżą, w której mieści się dzwon z XVI wieku. W kościele znajdują się: kamienna chrzcielnica z XVI wieku, barokowa ambona, późnorennesansowy ołtarz z obrazem Matki Boskiej z Dzieciątkiem oraz dwa ołtarze boczne: z przełomu XVII-XVIII wieku z obrazem św. Rodziny i św. Jana Nepomucena oraz z końca XVI wieku z obrazem Matki Bożej Częstochowskiej i św. Franciszka. Na przykościelnym cmentarzu znajduje się pomnik poświęcony mieszkańcom wsi – powstańcom śląskim oraz zamordowanym w niemieckich obozach koncentracyjnych w latach II wojny światowej.

- **Kościół św. Mikołaja**

Drugą drewnianą świątynią w Mikołowie jest parafia św. Mikołaja w Borowej Wsi. Została ona wybudowana w Przyszowicach pod koniec XVII lub na początku XVIII wieku i przeniesiona w latach 1937-1939 do Borowej Wsi. Wyposażenie kościoła jest w większości barokowe i składa się z wczesnobarokowego ołtarza głównego z obrazem św. Mikołaja, rokokowego ołtarza bocznego z obrazem św. Jana Nepomucena oraz późnobarokowego ołtarza z obrazem św. Antoniego. Innym cennym obiektem sakralnym jest murowany kościół pw. św. Mikołaja w Bujakowie z 1500 roku. W jego wnętrzu znajduje się figura Matki Boskiej z 1480 roku, którą odnalazł proboszcz parafii. Kościół i plebanię otacza parafialny ogród botaniczny z rzadkimi okazami roślin (jego powierzchnia to 1 ha).

- **Cmentarz żydowski**

Cmentarz żydowski znajduje się na rozległym wzniesieniu, na obszarze 1 ha w Mikołowie. Najstarszy zidentyfikowany nagrobek upamiętniał mężczyznę zmarłego w 1726 roku. Cmentarz przetrwał II wojnę światową w stanie niemal nienaruszonym, jednak w okresie komunizmu został zamknięty dla pochówków i zaczął niszczeć. Płyty nagrobne kradziono, wiele macew zostało przewróconych i połamanych. Choć w 1973 roku nekropolia została wpisana przez

Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach do rejestru zabytków, to dopiero w 1982 roku rozebrano rozgrabiony kamienny mur, a w 1988 roku cmentarz uporządkowano i otoczono metalowym ogrodzeniem. Do dziś zachowało się nie mniej niż kilkaset nagrobków²⁶.

- **Willa Zeumera**

Willa Zeumera, zwana również *pałacykiem*, została wybudowana w latach 1879-80 w stylu neorenesansowym z dodatkiem elementów neogotyckich. Wokół niej znajduje się park ogrodniczy otoczony kutym w żelazie parkanem. Tuż za ozdobną bramą znajduje się oficyna o charakterze mieszkalno-gospodarczym. Obecnie w willi mieści się ośrodek rehabilitacyjno-leczniczy, a oficynę zaadaptowano na gabinety lekarskie.

- **Miejsca pamięci**

W Mikołowie znajduje się również 51 miejsc pamięci – pomników, tablic, grobów i mogił. Niektóre z nich to: pomnik ku czci poległych w powstaniach śląskich w latach 1919-1921 oraz podczas II wojny światowej, tablica i płaskorzeźba poświęcona Konstantemu Wolnemu (1877-1940) – pierwszemu Marszałkowi Sejmu Śląskiego, mogiła zbiorowa żołnierzy szwedzkich poległych w wojnie trzydziestoletniej (1618-1648).

2) na terenie Orzesza:

- **Kościół pw. św. Wawrzyńca**

Kościół zbudowano najprawdopodobniej w 1590 roku. Na początku miał on styl gotycko-renesansowy, jednak na przestrzeni lat zmieniał swój wygląd. W 1969 roku rozebrane zostały neogotyckie ołtarze i ambona z 1897 roku, a przy tym kamienną posadzkę zastąpiono marmurową i odnowiono elewację kościoła. W 2000 roku parafia wzbogaciła się o nowy, kamienny ołtarz i ambonkę, a w 2002 roku odnowiona została wieża kościoła, wykonano nowy krzyż, wymieniono okna i wstawiono witraże.

- **Zespół zabudowy kościoła pw. św. Apostołów Piotra i Pawła**

Zespół zabudowy składa się z budynku kościoła, plebanii, kaplicy, rzeźb, murowanego obrzeża otaczającego poszczególne budynki i otoczenia wymienionych budynków wraz z drzewostanem. Budynek kościoła powstał w latach 1878-1880 w stylu historyzmu, z elementami neoromańskimi i neogotyckimi. W kościele znajdują się rzeźby Immaculata i św. Józefa, powstałe w IV kw. XIX wieku lub na początku XX wieku w stylistyce realizmu. Kaplicę pw. św. Jana Nepomucena wzniesiono prawdopodobnie w XIX wieku, bez wyraźnych cech stylowych, natomiast plebanię wybudowano w 1812 roku – również bez wyraźnych cech stylowych. Przed wejściem do kościoła znajduje się krzyż przydrożny z połowy XIX wieku.

- **Zespół dworsko-parkowy**

Zespół dworsko-parkowy tworzą dwór wybudowany najprawdopodobniej w 1866 roku w stylu historyzmu z elementami neobaroku, a także pozostałości parku zlokalizowane na południe i wschód od budynku, w swobodnym układzie krajobrazowym.

- **Pałac w Woszczycach**

Pierwotną wersję pałacyku wzniesiono w XVI wieku z drewna, jednakże podczas wojny trzydziestoletniej został on całkowicie zniszczony. Po latach, odbudowany od podstaw dworek, był już budowlaną murowaną. W 1945 roku dworek został znacjonalizowany i zaczął popadać w ruinę. Dopiero w latach 90-tych XX wieku dokonano odbudowy dworku, urządając w nim luksusowy hotel, restaurację i winiarnię. Obecnie ma on styl neobarokowy, a wokół znajduje się zadbane park.

²⁶ <http://www.kirkuty.xip.pl/mikolow.htm>

- **Pałac z parkiem w Zawiaści**
Pałac został zbudowany w XVIII wieku w stylu barokowym. Na szczególną uwagę zasługują kolebkowe sklepienia piwnic, a także balustrady oraz obramowania okien i drzwi. Ponadto, w pałacu znajduje się unikatowy okrągły piec kaflowy z XIX wieku. W 1955 roku obiekt został adaptowany na ośrodek leczniczo-wychowawczy dla dzieci i funkcję tę pełni do dziś. Pałac znajduje się w parku, a w jego sąsiedztwie znajdują się dawne zabudowania dworskie.
 - **Krzyże przydrożne.**
- 3) na terenie Łazisk Górnych:
- **Ratusz**
Ratusz został wzniesiony w 1927 roku w stylu funkcjonalistycznym. Jest on położony w centrum Łazisk Górnych i zajmuje wyeksponowane miejsce w urbanistyce miasta. Do dziś zachował swą pierwotną funkcję.
 - **Kościół pw. Matki Boskiej Królowej Różańca Świętego**
Założeniem kościoła była kaplica wybudowana w latach 1882-1893. Obecny wygląd kościoła jest wynikiem wielokrotnych przebudów i rozbudów świątyni, wynikających m.in. z gwałtownego wzrostu liczby mieszkańców Łazisk Górnych. W efekcie, architektura kościoła łączy w sobie cechy eklektyczne, a także elementy stylu neoromańskiego i neogotyckiego. Wnętrze jest ascetyczne i proste, z kamiennym ołtarzem.
 - **Budynek plebanii Kościoła pw. Matki Boskiej Królowej Różańca Świętego**
Budynek plebanii został wzniesiony w latach 1902-1903. Posiada on cechy stylowe robotniczego domu mieszkalnego osad przemysłowych Górnego Śląska z przełomu XIX i XX wieku. Zachował się w nim pierwotny układ przestrzenny, z oryginalną stolarką okienną i drzwiową.
 - **Kościół pw. Męczeństwa św. Jana Chrzciciela**
Kościół powstał w 1932 roku i należy do grupy kościołów górnośląskich wybudowanych w stylu modernizmu. Charakterystyczną cechą świątyni są proste, kubiczne formy, niemal pozbawione detalu architektonicznego. W świątyni znajdują się ołtarze, chrzcielnica, dzwony i organy, a także malowidła przedstawiające Jezusa Chrystusa namaszczonego rzesze, Jezusa Chrystusa w Emaus, śmierć świętego Józefa, ucieczkę do Egiptu oraz połów ryb.
 - **Budynek szkoły (Szkoła Podstawowa nr 1)**
Gmach budynku wzniesiono w 1915 roku w stylu modernistycznym. Była to trzecia szkoła działająca w tym czasie w Łaziskach Górnych, jednak po rozbiorze dwóch starszych budynków szkolnych stała się najstarszym tego typu obiektem w mieście. Jej nowoczesna i funkcjonalna architektura była dostosowana do potrzeb, wobec czego budynek do dziś zachował funkcję placówki oświatowej.
 - **Budynek szkoły (Gimnazjum nr 3)**
Gmach budynku wzniesiono w latach 1928-1930 w stylu funkcjonalistycznym. Jego nowoczesna i funkcjonalna architektura była dostosowana do szkolnego charakteru obiektu, wobec czego do dziś zachował on swą pierwotną funkcję. Do budynku głównego przylega trójkondygnacyjny budynek pełniący funkcję domu nauczycielskiego.
 - **Budynek Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Łaziskach Górnych**
Gmach budynku został wzniesiony w 1913 roku i pierwotnie przeznaczony był na hotel. Nie posiada on cech stylowych, jednak jego architektura współgra z położonymi w sąsiedztwie budynkami. Od 1990 roku do chwili obecnej mieści się w nim Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna.
 - **Krzyż Dziępczynny**
Na jednej z posesji w Łaziskach Górnych znajduje się najstarszy zabytek tego rejonu – kamienny Krzyż Dziępczynny. Został on postawiony pod koniec 1783 roku przez mistrza szklarskiego i dzierżawcę huty szkła, jako realizacja przysięgi za ocalenie huty przed huraganem szalejącym nad miastem. W 1834 roku krzyż

został uszkodzony przez tzw. poszukiwaczy skarbów, a następnie odnowiony przez Włoka Mandeckiego i Wojciecha Halupskiego.

- Poza wymienionymi, charakter zabytkowy mają również: dawna willa dyrektora kopalni z 1908 roku, wieża wodna z 1926 roku, bunkier w lesie na Wierzysku, przydrożna kapliczka św. Jana na Wierzysku o 200-letniej historii, kuźnia, osiedle robotnicze oraz Muzeum Energetyki.

4) na terenie Wyr:

- **Schron bojowy „Sowiniec”**

Polski schron bojowy potocznie nazywany „Sowińcem” wchodzi w skład schronów Obszaru Warownego „Śląsk”. Jego budowę rozpoczęto przed II wojną światową, gdy nie spodziewano się jeszcze bezpośredniego ataku ze strony wrogów. W efekcie, chociaż został już wyposażony we wszystkie elementy stalowego zabezpieczenia, to nie był całkowicie gotowy do działań wojennych. Obecnie istnieje możliwość zwiedzania schronu oraz urządzonej w nim wystawy muzealnej. W rejonie schronu oraz Pomnika Pamięci Żołnierzy Września z 1939 roku organizowane są od 2005 roku inscenizacje bitwy warszawskiej.

- Do zabytków i miejsc historycznych w Wyrach należą również: pomnik Pamięci Żołnierzy z Września 1939 roku, obeliski, zbiorowe groby żołnierzy, kamienne krzyże i obiekty sakralne, a także 350-letni dąb, będący pomnikiem przyrody.

5) na terenie Ornontowic:

- **Kościół pw. św. Michała Archaniola**

Kościół wzniesiono z drewna w 1578 roku. W 1892 roku, ze względu na zły stan techniczny, świątynię rozebrano i przystąpiono do budowy kościoła murowanego. Od tego czasu był wielokrotnie modernizowany – dobudowano nowe zakrystie i kaplicę przedpogrzebową, postawiono postument z figurą św. Barbary, wymieniono drzwi wejściowe, odnowiono wejścia boczne, wymieniono posadzki i balaski, położono i pomalowano tynki.

- **Świątynia Dumania – Park Archaniola**

Obiekt powstał po 2011 roku na terenie Starego Cmentarza w Ornontowicach, gdzie niegdyś znajdował się również stary, drewniany kościół parafialny. Jest to park tematyczny – miejsce skupienia, kameralnych koncertów i nabożeństw. Jego celem jest także przybliżenie historii kościoła, ze szczególnym uwzględnieniem św. Michała Archaniola, który od zarania dziejów jest patronem ornontowickiej parafii, a od 2012 roku także patronem Ornontowic.

- **Pałac Hegenscheidtów i park w Ornontowicach**

Obiekt pochodzi z końca XIX wieku w stylu elektrycznym z cechami stylu neorenesansu północnego. Jest to dwupiętrowy, murowany budynek z wieżą, z dachem wielospadowym krytym dachówką ceramiczną. Wewnątrz zachowane są oryginalne piece i boazerie, a także okrągła sala balowa. Charakterystycznym elementem elewacji południowej jest taras z podcieniami arkadowymi. Pałac usytuowany jest w zabytkowym parku, stworzonym na wzór tureckich oaz w 1901 roku.

- Ponadto, obiektem zabytkowym, chronionym na mocy ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego i wpisanym do ewidencji zabytków jest **klasztor zgromadzenia Sióstr Służebniczek Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny**. Innymi chronionymi obiektami są, m.in.: murowana kapliczka św. Jana Nepomucena, pomnik poległych w czasie II wojny światowej oraz krzyże przydrożne (pięć kamiennych oraz cztery drewniane).

Aby umożliwić mieszkańcom zwiedzanie części z wymienionych zabytków opracowane zostały trasy następujących szlaków turystycznych:

1) **Szlak Bohaterów Wieży Spadochronowej**

Szlak czerwony, prowadzi przez wszystkie ważniejsze punkty obrony Katowic przed oddziałami hitlerowskimi we wrześniu 1939 roku. Całkowita długość szlaku wynosi 38,4 km i wiedzie przez: Pomnik Powstańców Śląskich w Katowicach, park

im. Tadeusza Kościuszki w Katowicach, wieżę spadochronową w Katowicach, kościół pw. św. Mikołaja w Katowicach, kościół pw. św. Wojciecha, kościół pw. św. Jana, zabytkowy rynek w Mikołowie oraz spichlerz i Muzeum Zamek w Chudowie. Mikołowski odcinek szlaku przebiega w okolicy bunkrów i śladów umocnień należących do Obszaru Warownego „Śląsk”.

2) **Szlak Historii Górnictwa Górnośląskiego**

Szlak żółty, prowadzi przez miejscowości związane z historią górnictwa i hutnictwa na Górnym Śląsku, w tym przez: tereny po małych kopalniach odkrywkowych i tzw. biedaszybach w Jaśkowicach, Rybnik, Mikołów, Orzesze, Łaziska Górne i Katowice. Jego całkowita długość wynosi 100 km.

3) **Szlak Krawędziowy GOP**

Szlak zielony, wyznacza pierwotną granicę Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego. Zaczyna się on w Gliwicach, prowadzi przez Mikołów i kończy się w Chełmku. Trasa mikołowska obejmuje rynek, stary kościół i bazylikę należącą do parafii św. Wojciecha, a także punkt widokowy na wzgórzu Gronie, z którego – przy dobrej pogodzie – można zobaczyć panoramę Beskidu Śląskiego. Całkowita długość szlaku wynosi 78 km.

4) **Szlak Obrońców Polskiej Granicy**

Szlak niebieski, biegnie przez miejsca lub obiekty związane z historią polskich formacji granicznych, w tym przez: Mikołów (Śmiłowice, Paniowy, Bujaków), Łaziska Górne, Orzesze, Wyrę i Gostyń, a także górę św. Wawrzyńca. Długość trasy wynosi 58,7 km.

5) **Szlak Okrężny Wokół Gliwic**

Szlak żółty, przebiega przez miasto Gliwice oraz miejscowości leżące na terenie powiatu gliwickiego lub z nim graniczące, w tym: Mikołów i Ornontowice. Długość trasy to 137,5 km.

6) **Szlak architektury drewnianej**

Szlak obejmuje zabytkowe obiekty i zespoły architektury drewnianej: kościoły, kaplice, dzwonnice, chałupy, karczmy, leśniczówki, pałacyk myśliwski, skanseny i obiekty gospodarcze (młyn wodny, spichlerze) w województwie śląskim. Trasa ma 1060 km długości.

7) **Szlak Zabytków Techniki**

Szlak samochodowy, obejmujący obiekty związane z dziedzictwem przemysłowym województwa śląskiego. Tworzy go 36 obiektów związanych z kolejnictwem, górnictwem, hutnictwem, energetyką (np. Muzeum Energetyki w Łaziskach Górnych), łącznością, włókiennictwem, produkcją wody oraz przemysłem spożywczym. W jego obrębie znajdują się muzea, skanseny, a nawet zamieszkałe kolonie robotnicze i nadal działające zakłady pracy.

8) **Szlak Kulinaryny „Śląskie Smaki”**

Szlak turystyczny, stworzony w 2012 roku w celu promocji kuchni śląskiej, jurajskiej, zagłębiowskiej i beskidzkiej. Na szlaku znajdują się restauracje i browary, których oferta oparta jest na daniach regionalnych, przygotowywanych według tradycyjnych receptur, z naturalnych składników. W 2015 roku na trasie szlaku znajdowały się 32 obiekty. W powiecie mikołowskim restauracjami biorącymi udział w tej inicjatywie, są m.in.: Zajazd Kasztelański w Orzeszu-Woszczycach, Restauracja pod Białym Orłem w Łaziskach Górnych, Cukiernia Cichoń w Ornontowicach.

9) **Rowerem po Śląsku**

Śląski Związek Gmin i Powiatów opracował trasy rowerowe biegnące przez ciekawe miejsca wypoczynkowe, turystyczno-krajobrazowe i zabytkowe na Śląsku. W rejonie Tychów, Mikołowa i Wyr przebiegają trasy o numerach od 131 do 160.

2.6. Obszary przeznaczone do rewitalizacji (w tym: tereny zdegradowane, obszary zamieszkiwane przez mieszkańców zagrożonych wykluczeniem społecznym)

Powiat mikołowski boryka się z różnymi problemami natury społecznej, gospodarczej, środowiskowej, technicznej i przestrzenno-funkcjonalnej.

W Mikołowie teren, który należy objąć działaniami rewitalizacyjnymi zajmuje powierzchnię 141,81 ha (co stanowi 1,79% powierzchni gminy) i jest zamieszkiwany przez 11 860 osób (co stanowi 29,95% mieszkańców gminy). Obejmuje on trzy obszary, na których występuje nagromadzenie problemów społecznych, gospodarczych i środowiskowych o wskaźnikach przewyższających średnią gminną: centrum, osiedle Mickiewicza i osiedle przy ulicy Młyńskiej. Do powtarzających się problemów społecznych na omawianym terenie należą: niewystarczający poziom kapitału społecznego, uzależnienie od pomocy społecznej i wysoki odsetek założonych Niebieskich Kart. Powtarzającym się problemem środowiskowym jest niska emisja wynikająca z palenia materiałami nieprzeznaczonymi do ogrzewania, natomiast do problemów technicznych należą: niski poziom estetyki i zły stan budynków mieszkalnych (wymagających kapitalnych remontów lub wyburzenia), niewystarczająca dostępność komunikacyjna dla mieszkańców.

Tabela 23. Obszar wymagający rewitalizacji na terenie gminy Mikołów

Sfera	Obszar 1: Centrum	Obszar 2: Osiedle Mickiewicza	Obszar 3: Osiedle przy ul. Młyńskiej
Spółeczna	<ul style="list-style-type: none"> wyludnianie się obszaru centrum, postępująca suburbanizacja niski poziom bezpieczeństwa, pojawiające się akty wandalizmu wysoki poziom bezrobocia niski poziom wykształcenia i kwalifikacji zawodowych niski status społeczny wysoki odsetek rodzin korzystających z pomocy społecznej nasilające się zjawisko uzależnień, dziedziczenie biedy i problemów społecznych wysoki odsetek założonych Niebieskich Kart niewystarczający poziom kapitału społecznego 	<ul style="list-style-type: none"> koncentracja problemów społecznych i ich nawarstwianie wysoki odsetek osób starszych wysoki poziom przestępczości dziedziczenie problemów społecznych wysoki odsetek rodzin korzystających z pomocy społecznej wysoki odsetek założonych Niebieskich Kart niewystarczający poziom kapitału społecznego 	<ul style="list-style-type: none"> wykluczenie społeczne i stygmatyzacja osiedla koncentracja i dziedziczenie problemów oraz patologii społecznych niski poziom wykształcenia i kwalifikacji zawodowych wysoki odsetek rodzin korzystających z pomocy społecznej wysoki odsetek założonych Niebieskich Kart niewystarczający poziom kapitału społecznego marazm mieszkańców, niechęć do zmian
Środowiskowa	<ul style="list-style-type: none"> wysoki odsetek budynków generujących niską emisję 	<ul style="list-style-type: none"> duża liczba budynków/ działek, na których występuje azbest braki w małej architekturze zieleni 	<ul style="list-style-type: none"> wysoki odsetek budynków generujących niską emisję niski poziom świadomości ekologicznej
Techniczna, przestrzenno-funkcjonalna	<ul style="list-style-type: none"> zły stan techniczny budynków mieszkalnych duża liczba pustostanów zaniedbany zasób komunalny niska średnia powierzchnia użytkowa na mieszkańca zanikająca strefa handlowa (małe sklepy i targowisko miejskie) 	<ul style="list-style-type: none"> zły stan techniczny budynków mieszkalnych mało inwestycji modernizacyjnych niewystarczająca dostępność komunikacyjna dla mieszkańców niewystarczająca infrastruktura rekreacyjna niski poziom estetyki terenu 	<ul style="list-style-type: none"> zły stan techniczny budynków mieszkalnych i gospodarczych mieszkania niedoposażone w podstawową infrastrukturę niski poziom estetyki niewystarczająca dostępność komunikacyjna dla mieszkańców

Sfera	Obszar 1: Centrum	Obszar 2: Osiedle Mickiewicza	Obszar 3: Osiedle przy ul. Młyńskiej
	<ul style="list-style-type: none"> - pustoszenie rynku (po godz. 17) - niewystarczający stopień wykorzystania obiektów kulturalnych i historycznych - niewystarczająca liczba miejsc parkingowych - niewystarczająca dostępność komunikacyjna dla mieszkańców - zaniedbanie strefy infrastrukturalnej - niski poziom estetyki terenu 		

Źródło: opracowanie własne

Analiza uwarunkowań sytuacji przestrzennej Orzesza prowadzi do konkluzji, że obszarami, którym należy poświęcić szczególną uwagę i poddać procesom rewitalizacji są:

- sołectwo Woszczyce (zwłaszcza ulice: Suszecka, Cmentarna, Uroczą, Długosza, Piaskowa, Klonowska, Piastowska),
- dzielnica Jaśkowice (zwłaszcza tereny zawarte pomiędzy ul. Fabryczną od ul. Wolności; ul. Budowlanych do skrzyżowania z ul. 22 Lipca; granicą ogródków działkowych od ul. Budowlanych do ul. Armii Ludowej; wzdłuż ul. Armii Ludowej do ul. Fabrycznej; wzdłuż ul. Fabrycznej do ogrodzenia NT Industry; wzdłuż ogrodzenia do torów kolejowych, wzdłuż linii torów do ul. Wolności; fragmentem ul. Wolności),
- dzielnica Orzesze (zwłaszcza teren ul. Gliwickiej – od przecięcia z rzeką Bierawką, wzdłuż ul. Gliwickiej do ul. Dworcowej; ul. Dworcową wraz z terenami przy dworcu PKP; linią kolejową; przedłużeniem ul. Górnej do skrzyżowania z ul. Dolną; ul. Górną; ul. Bukowia do skrzyżowania z ul. św. Wawrzyńca; a następnie terenami zabudowy przy ul. Mikołowskiej aż do ul. Kwiatowej; ul. Kwiatową; ulicami Mikołowską i Rybnicką; wraz z terenami pomiędzy ulicami Rybnicką, Gliwicką i rzeką Bierawką, wzdłuż rzeki Bierawki aż do ul. Gliwickiej).

Tereny rewitalizacji zajmują powierzchnię 8379 hektarów, na których mieszka 5325 osób. Na terenach tych występuje nagromadzenie kilku problemów ze sfery społecznej – zauważalny jest stosunkowo wysokie odsetki rodzin korzystających z pomocy społecznej oraz założonych Niebieskich Kart a także wysoki poziom przestępczości i liczne przejawy patologii społecznych (w tym: uzależnień i recydywy). Z drugiej strony jednak działa tam wiele organizacji pozarządowych dążących do minimalizowania negatywnych problemów społecznych (zwłaszcza: alkoholizmu i braku umiejętności radzenia sobie z problemami opiekuńczo-wychowawczymi). Dodatkowo, obszary te charakteryzuje wysoki wskaźnik dziedziczenia bezrobocia (całe rodziny pozostające bez pracy) oraz roszczeniowe postawy części klientów pomocy społecznej. Problemem jest również wandalizm. W sferze środowiskowej zauważalna jest wysoka liczba działek, na których zlokalizowane są substancje szkodliwe dla zdrowia i środowiska (np. eternit, azbest), a także istnienie

dzikich wysypisk i zdegradowanego obszaru dołów po istniejących dawniej kamieniołomach. Na wymienione czynniki nakłada się brak infrastruktury rekreacyjnej i niedobór inwestycji modernizacyjnych. W sferze technicznej znaczącym problemem jest zły stan budynków mieszkalnych, brak prac remontowych i zaniedbanie strefy infrastrukturalnej. Co istotne, poza omówionymi obszarami znaczącym problemem gminy, wynikającym ze struktury przestrzennej miasta, jest brak zdefiniowanego centrum oraz stosunkowo duże odległości pomiędzy dzielnicami.

Tabela 24. Obszar wymagający rewitalizacji na terenie gminy Orzesze

Sfera	Obszar 1: sołectwo Woszczyce	Obszar 2: dzielnica Jaśkowice	Obszar 3: dzielnica Orzesze
Społeczna	<ul style="list-style-type: none"> - wysoki odsetek osób korzystających z pomocy społecznej - niska aktywność społeczna i kulturalna ludności - niski poziom integracji społecznej mieszkańców - słaba samoorganizacja społeczna - słaba aktywność ośrodków kulturalno-rekreacyjnych - brak instytucji integrującej mieszkańców 	<ul style="list-style-type: none"> - wysoki odsetek osób korzystających z pomocy społecznej - niska aktywność społeczna i kulturalna ludności - wysoki odsetek rodzin przejawiających zachowania patologiczne - niska aktywność społeczna ludności - słaba samoorganizacja społeczna - słaba aktywność ośrodków kulturalno-rekreacyjnych - brak instytucji integrującej mieszkańców - brak inicjatyw społecznych 	<ul style="list-style-type: none"> - wysoki odsetek osób korzystających z pomocy społecznej - niska aktywność społeczna i kulturalna ludności - niski poziom integracji społecznej mieszkańców - słaba samoorganizacja społeczna - słaba aktywność ośrodków kulturalno-rekreacyjnych - brak instytucji integrującej mieszkańców
Gospodarcza	<ul style="list-style-type: none"> - mała liczba przedsiębiorców - mała liczba usług 	<ul style="list-style-type: none"> - mała liczba przedsiębiorców - mała liczba usług 	<ul style="list-style-type: none"> - niska działalność gospodarcza ludności - mała liczba usług
Środowiskowa	<ul style="list-style-type: none"> - niedobór infrastruktury rekreacyjnej - zaniedbane tereny zielone - zaleganie z opłatami za odbiór i wywóz odpadów - możliwość tworzenia się dzikich wysypisk - zdegradowane obszary po dawniej istniejących kamieniołomach - duża liczba działek/domów z azbestem, szczególnie w Orzeszu i Woszczycach 		
Techniczna, przestrzenno-funkcjonalna	<ul style="list-style-type: none"> - wysoki odsetek budynków powstałych przed 1970 r. - zły stan infrastruktury komunikacyjnej - brak zagospodarowanie przestrzeni publicznych - dezintegracja przestrzeni miasta - niedobory w infrastrukturze technicznej - niezmodernizowana infrastruktura społeczna (żłobki, przedszkola, szkoły) 	<ul style="list-style-type: none"> - wysoki odsetek budynków sprzed 1970 r. - wysoki odsetek budynków ogrzewanych węglem i materiałami generującymi niską emisję - zły stan infrastruktury komunikacyjnej - brak zagospodarowania przestrzeni publicznych - dezintegracja przestrzeni miasta - niedobory 	<ul style="list-style-type: none"> - wysoki odsetek budynków wybudowanych 1970 r. - zły stan techniczny budynków - niska emisja - zły stan infrastruktury komunikacyjnej - niska estetyka centrum miasta, szczególnie Rynku - brak wyraźnie zdefiniowanego centrum - brak zagospodarowanie przestrzeni publicznych

Sfera	Obszar 1: sołectwo Woszczyce	Obszar 2: dzielnica Jaśkowice	Obszar 3: dzielnica Orzesze
	<ul style="list-style-type: none"> - zły stan socjalnych budynków mieszkaniowych 	<ul style="list-style-type: none"> - w infrastrukturze technicznej - niezmmodernizowana infrastruktura społeczna (żłobki, przedszkola, szkoły) - zły stan socjalnych budynków mieszkaniowych - zbyt mała liczba miejsc parkingowych - niewystarczająca komunikacja publiczna 	<ul style="list-style-type: none"> - dezintegracja przestrzeni miasta - zaniedbane tereny wokół dworca PKP - niedobory w infrastrukturze technicznej (kanalizacja) - niezmmodernizowana infrastruktura społeczna (żłobki, przedszkola, szkoły) - zły stan socjalnych budynków mieszkaniowych - nadmierne przytłoczenie ruchem samochodowym - zbyt mała liczba miejsc parkingowych - niewykorzystany potencjał miejsc rekreacyjnych (np. ul. Gliwicka)

Źródło: opracowanie własne

W gminie Łaziska Górne największe problemy, wymagające podjęcia działań rewitalizacyjnych, występują w Łaziskach Średnich. Obszar objęty działaniami rewitalizacji zajmuje powierzchnię 120,93 ha (co stanowi 6,03% powierzchni gminy) i jest zamieszkiwany przez 4935 osób (co stanowi 22,01% mieszkańców miasta). Obejmuje on dwa obszary:

- Łaziska Górne (obszar pomiędzy ulicami: Chopina, Dworcową, Działkowców, Energetyków, Parkową, Wyzwolenia, Zawadzkiego),
- Łaziska Średnie (obszar pomiędzy ulicami: Powstańców, Wyszyńskiego, pstrowskiego, Zwycięstwa, Staszica, Kościuszki, Nową, Wyrską, Sikorskiego, Głowińskiego).

Obszary te zamieszkują głównie rodziny z problemami socjalno-bytowymi, dziedziczące ubóstwo i pociąg do uzależnień. Tkanka mieszkaniowa jest niskiej jakości – budynki wymagają remontów, a okoliczne tereny charakteryzuje architektoniczny nieład, problemy środowiskowe związane z działalnością przemysłu oraz niewykorzystany potencjał. Dodatkowo, mieszkańcy są uzależnieni od działających na tym terenie zakładów pracy, których upadek może spowodować powstanie strefy ubóstwa.

Tabela 25. Obszar wymagający rewitalizacji na terenie gminy Łaziska Górne

Sfera społeczna	Sfera techniczna i środowiskowa	Sfera przestrzenno-funkcjonalna	Sfera gospodarcza
<ul style="list-style-type: none"> - nawarstwienie problemów społecznych przy ulicy Zwałowej - obszar zamieszkiwany przez rodziny z problemami socjalno-bytowymi, społecznymi m.in. uzależnieniami - dziedziczenie ubóstwa, problemy wielopokoleniowe - niski poziom bezpieczeństwa, pojawiające się interwencje policji (w szczególności przy ul. Zwałowej, Kościuszki) - w obrębie ulicy Chopina zlokalizowane są budynki socjalne, przy ul. Wyzwolenia planowane jest powstanie mieszkań socjalnych i prowadzenie działań profilaktycznych na tym obszarze 	<ul style="list-style-type: none"> - tkanka mieszkaniowa niskiej jakości, stare budownictwo, stare familoki - problemy środowiskowe związane z działalnością przemysłu 	<ul style="list-style-type: none"> - niewystarczająco wykorzystane tereny przy zakładzie pracy - niewykorzystany potencjał muszli koncertowej i niezabudowanej przestrzeni publicznej w centrum miasta, w rejonie ERG-u i ul. Parkowej - nieład architektoniczny w centrum miasta 	<ul style="list-style-type: none"> - uzależnienie terenu od dużych zakładów pracy – ich upadek może spowodować powstanie strefy ubóstwa

Źródło: opracowanie własne

Na terenie gminy Wyrzy zlokalizowano cztery obszary problemowe:

- obszar obejmujący ulice Obrońców Ziemi Śląskiej, Drzymały i Motyla,
- obszar obejmujący ulice Rybnicką, Pszczelą, Rybczyńskiego, Olmy i Brzeźną,
- obszar obejmujący ulice Pszczyńską, Dwór, Zbożową, Ładną, Słoneczną i Dąbrowszczaków,
- obszar obejmujący ulice Puszkina, Wagonową, Tysiąclecia, Bojdoła i Dworcową.

Wyznaczony obszar zamieszkuje 29% mieszkańców gminy. Obszar objęty działaniami rewitalizacyjnymi zajmuje 264,94 hektary, co stanowi 7,65% powierzchni gminy. Powtarzającymi się tam problemami o charakterze społecznym są: wysoki poziom bezrobocia, niska aktywność społeczna ludności, niski poziom bezpieczeństwa i utrudniony (lub brak) dostęp do oferty kulturalnej. W sferze środowiskowej zauważalne są duże problemy, jakimi są: wysoki odsetek budynków wybudowanych przed 1970 rokiem (w obszarze rewitalizacji wynosi on 47,6% wobec średniej gminnej 39,1%) oraz wysoka liczba pustostanów (8 pustostanów znajdujących się w obszarze rewitalizacji, przy ogólnej liczbie 12 pustostanów dla całej gminy). Budynki mieszkalne i użyteczności

publicznej znajdują się w złym stanie technicznym i są niedostosowane do potrzeb osób starszych, z niepełnosprawnościami lub z wózkami dziecięcymi. Znaczącym problemem jest również brak kanalizacji – liczba umów dotycząca odbioru ścieków i liczba przyłączy do sieci wodociągowej osiąga wartości znacznie niższe niż średnia gminna. W złym stanie znajduje się również infrastruktura drogowa i organizacja komunikacji publicznej, co między innymi negatywnie wpływa na poziom bezpieczeństwa na drogach.

Tabela 26. Obszar wymagający rewitalizacji na terenie gminy Wiry

Sfera	Obszar 1	Obszar 2	Obszar 3 i 4
Spoleczna	<ul style="list-style-type: none"> - niska aktywność społeczna ludności - brak oferty kulturalnej - brak integracji między nowymi, a dotychczasowymi mieszkańcami 	<ul style="list-style-type: none"> - niska aktywność społeczna ludności - niski poziom bezpieczeństwa w ruchu drogowym - utrudniony dostęp do oferty kulturalnej - drobna przestępczość 	<ul style="list-style-type: none"> - niska aktywność społeczna ludności - niski poziom bezpieczeństwa - drobne akty wandalizmu - wysoki odsetek osób korzystających z pomocy społecznej - brak oferty kulturalnej
Środowiskowa	<ul style="list-style-type: none"> - brak kanalizacji - nieuregulowane kwestie nieczystości odpadów ciekłych 	<ul style="list-style-type: none"> - brak kanalizacji - nieuregulowane kwestie nieczystości odpadów ciekłych 	<ul style="list-style-type: none"> - brak kanalizacji - nieuregulowane kwestie nieczystości odpadów ciekłych - zagrożenie osuwiskiem - sąsiedztwo hałdy łaziskiej (możliwe zanieczyszczenie wód)
Techniczna, przestrzenno-funkcjonalna	<ul style="list-style-type: none"> - problemy komunikacyjne – zły stan dróg i zła organizacja komunikacji publicznej - brak ścieżek rowerowych, chodników i progów zwalniających - niewystarczające oświetlenie - brak obiektów rekreacyjno-sportowych - brak monitoringu wizyjnego 	<ul style="list-style-type: none"> - zdegradowane budynki - zły stan techniczny budynków użyteczności publicznych - niedostosowanie budynków użyteczności publicznych do potrzeb osób starszych, niepełnosprawnych, z wózkami dziecięcymi - brak monitoringu wizyjnego 	<ul style="list-style-type: none"> - degradacja budynków mieszkalnych i użyteczności mieszkalnej - niedostosowanie budynków do potrzeb niepełnosprawnych - zła, niedostosowana do istniejących terenów inwestycyjnych infrastruktura drogowa - nieuzbrojone tereny inwestycyjne - brak monitoringu wizyjnego
Gospodarcza	<ul style="list-style-type: none"> - mała liczba przedsiębiorców - zanikające rolnictwo - brak sklepów i lokali usługowych 	<ul style="list-style-type: none"> - mała liczba przedsiębiorców - niewystarczająca liczba sklepów i lokali usługowych 	<ul style="list-style-type: none"> - mała liczba przedsiębiorców

Źródło: opracowanie własne

Z kolei w gminie Ornontowice obszar rewitalizacyjny stanowi 6,17% (93,71 ha) powierzchni gminy i obejmuje:

- Centrum (ulice Bankowa, Boczna, Dworcowa, Grabowa, Jasna, Klasztorna, Krótka, Nowa, Orzeska, Słoneczna, Zamkowa i Zwycięstwa),
- osiedle Żabik,
- osiedle Akacjowa.

Na wyznaczonym obszarze mieszkają 1382 osoby, co stanowi 23,93% ludności gminy. Są to głównie osoby zagrożone ubóstwem, wykluczeniem społecznym i patologią, stosujące przemoc w rodzinie. Charakteryzuje je niski poziom aktywności społecznej, ograniczona chęć i możliwość do integrowania się. Zamieszkują one budynki wzniesione przed 1970 rokiem, o złym stanie technicznym i przestarzałych rozwiązaniach grzewczych, generujących niską emisję. Niezadowalająca jest również infrastruktura drogowa, ilość miejsc parkingowych oraz organizacja komunikacji publicznej. Brakuje lokali usługowych i przestrzeni publicznej umożliwiającej integrację.

Tabela 27. Obszar wymagający rewitalizacji na terenie gminy Ornontowice

Sfera	Centrum	Osiedle Żabik	Osiedle Akacjowa
Spoleczna	<ul style="list-style-type: none"> - mała wiedza dot. dziedzictwa historycznego i kulturalnego - zwiększony poziom zagrożenia przestępstwami i wykroczeniami ze względu na wzmożony przepływ ludności - niska integracja społeczna ludności - ograniczona oferta kulturalna 	<ul style="list-style-type: none"> - negatywny wizerunek miejsca w świadomości społecznej - zlokalizowane mieszkania socjalne, zamieszkałe przez ubogie, patologiczne osoby - zagrożenie patologią - niski poziom bezpieczeństwa - mentalność mieszkańców - przemoc w rodzinach - niski poziom integracji społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> - duże skupisko ludności, część zagrożona wykluczeniem społecznym i patologiami społecznymi - niski poziom aktywności społecznej - niski poziom bezpieczeństwa - niski poziom integracji społecznej
Gospodarcza	<ul style="list-style-type: none"> - mała liczba przedsiębiorców 	<ul style="list-style-type: none"> - mała liczba przedsiębiorców 	<ul style="list-style-type: none"> - mała liczba przedsiębiorców - brak lokali usługowych
Środowiskowa	<ul style="list-style-type: none"> - powstawanie dzikich wysypisk - koncentracja zabudowy jednorodzinnej i instytucji publicznej powodującej niską emisję 	<ul style="list-style-type: none"> - wysoki odsetek budynków generujących niską emisję 	<ul style="list-style-type: none"> - niska emisja
Techniczna, przestrzenno-funkcjonalna	<ul style="list-style-type: none"> - brak przestrzeni publicznej integrującej mieszkańców - niewystarczająca komunikacja publiczna - mała liczba miejsc parkingowych - ruchliwa droga dzieląca przestrzeń parku - wysoki odsetek 	<ul style="list-style-type: none"> - wysoki odsetek budynków wybudowanych przed 1970 r. - zły stan techniczny dróg 	<ul style="list-style-type: none"> - znaczny odsetek budynków sprzed 1970 r. - zły stan infrastruktury drogowej - brak miejsc parkingowych - brak lokali usługowych

Sfera	Centrum	Osiedle Żabik	Osiedle Akacyjowa
	budynków wybudowanych przed 1970 r.		

Źródło: opracowanie własne

Podsumowując, w powiecie mikołowskim znajdują się obszary, które wymagają wzmoczonych działań rewitalizacyjnych. Łączą je problemy społeczne (w szczególności: ubóstwo, wysoki odsetek założonych Niebieskich Kart, zagrożenie patologią i uzależnieniami), środowiskowe (zwłaszcza: niska emisja, zanieczyszczenie środowiska) oraz techniczne (głównie: zły stan budynków mieszkalnych i dróg, zła organizacja komunikacji publicznej i niewystarczająca ilość parkingów, brak wydzielonych stref umożliwiających rekreację i integrację mieszkańców).

3. Analiza problemów

Na podstawie analizy danych zastanych oraz badań społecznych i spotkań z mieszkańcami podczas opracowywania Gminnych Programów Rewitalizacji i Gminnych Programów Opieki nad Zabytkami zidentyfikowano problemy występujące na obszarach zdegradowanych. W poniższej tabeli zostały zaprezentowane te z nich, które mają charakter ponadlokalny.

Tabela 28. Wspólne problemy gmin powiatu mikołowskiego

Sfera	Problemy
Spółeczna	<ul style="list-style-type: none"> – Wandalizm i drobna przestępczość – Niewystarczający poziom aktywności społecznej części mieszkańców, niewystarczający poziom aktywności obecnie działających organizacji – Dziedziczenie biedy i problemów społecznych – Zagrożeniem wykluczeniem społecznym niektórych grup mieszkańców – Roszczeniowe postawy części klientów pomocy społecznej – Brak poczucie bezpieczeństwa mieszkańców – Ograniczony dostęp części mieszkańców (w szczególności zamieszkujących obszary rewitalizacji) do oferty kulturalnej – Braki w zakresie kapitału ludzkiego (wykształcenie, kwalifikacje)
Gospodarcza	<ul style="list-style-type: none"> – Niewystarczająca oferta uzbrojonych terenów inwestycyjnych – Niski poziom przedsiębiorczości mieszkańców
Środowiskowa	<ul style="list-style-type: none"> – Zanieczyszczenie środowiska – Niska emisja
Przestrzenno-funkcjonalna	<ul style="list-style-type: none"> – Braki w zakresie infrastruktury rekreacyjnej – Zbyt mała liczba miejsc parkingowych
Techniczna	<ul style="list-style-type: none"> – Braki w zakresie monitoringu wizyjnego – Braki w zakresie oświetlenia ulic – Zły stan techniczny budynków mieszkalnych – Braki w sieci kanalizacyjnej – Niedostosowanie budynków do potrzeb osób niepełnosprawnych

Źródło: opracowanie własne

4. Analiza SWOT

Analiza SWOT (czynników rozwojowych) to procedura analityczna umożliwiająca porządkowanie i prezentację danych. Jest to jedno z podstawowych narzędzi planowania strategicznego.

Jej nazwa stanowi akronim czterech typów czynników rozwojowych:

- S-Strengths (Atuty) – pozytywne czynniki wewnętrzne, mocne strony, przewagi lub zalety mogące przyczynić się do osiągnięcia celów,
- W-Weaknesses (Słabości) – negatywne czynniki wewnętrzne, bariery, wady i braki, mogące przeszkodzić w realizacji celów,
- O-Opportunities (Szanse) – pozytywne czynniki zewnętrzne, pochodzące z otoczenia (takie, na które nie ma możliwości wpływu), mogące przyczynić się do osiągnięcia celów,
- T-Threats (Zagrożenia) – negatywne czynniki zewnętrzne pochodzące z otoczenia (takie, na które nie ma możliwości wpływu), mogące przeszkodzić w realizacji celów.

Poniższa analiza została opracowana w oparciu o Gminne Programy Rewitalizacji oraz Gminne Programy Opieki nad Zabytkami i odnosi się do czynników o znaczeniu ponadgminnym. Uwzględnione zostały również analizy SWOT przeprowadzone na potrzeby opracowywania pozostałych strategii w ramach projektu „J-ednolita S-strategia T-erytorialna = spójny obszar funkcjonalny powiatu mikołowskiego poprzez wzmocnienie mechanizmów efektywnej współpracy JST”.

Tabela 29. Analiza SWOT

Atuty	Słabości
<ul style="list-style-type: none"> - Działające organizacje pozarządowe - Działające instytucje kultury - Bogata i atrakcyjna oferta kulturalna, w tym imprezy cykliczne - Bogata i atrakcyjna oferta cyklicznych imprez sportowych - Dziedzictwo kulturowe i historyczne - Dodatni przyrost naturalny i korzystna struktura demograficzna - Dobrze rozwinięta sieć placówek edukacyjnych, w tym szkoły integracyjne - Współpraca szkół z pracodawcami, działania na rzecz dopasowania oferty kształcenia do potrzeb rynku pracy - Dobrze rozwinięta sieć placówek opieki przedszkolnej - Dobrze rozwinięta sieć placówek pomocy społecznej - Dostępne tereny inwestycyjne - Działające zakłady pracy, w tym pracodawcy zatrudniający wiele osób - Dobre skomunikowanie wewnętrzne - Istniejące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego - Obiekty zabytkowe - Rozwijająca się sieć infrastruktury rowerowej - Podejmowane przez władze samorządowej działania w zakresie rozbudowy infrastruktury (m.in. sieci wodociągowej) 	<ul style="list-style-type: none"> - Niski poziom kapitału społecznego, niewielka aktywność mieszkańców - Roszczeniowe postawy części klientów pomocy społecznej - Problemy społeczne: uzależnienia, przemoc w rodzinie, bezrobocie - Brak dostatecznej bazy rehabilitacyjnej dla osób starszych i niepełnosprawnych - Zbyt mała liczba miejsc w żłobkach - Niewielka przedsiębiorczość mieszkańców - Braki w bazie turystycznej hamujące rozwój tej branży - Niewystarczająca promocja gospodarcza i turystyczna - Niewielka dywersyfikacja branżowa przedsiębiorstw - Niski poziom innowacyjności przedsiębiorstw - Nieład przestrzenny - Zbyt mała liczba miejsc parkingowych - Braki w zakresie komunikacji publicznej - Zły stan części obiektów zabytkowych i ograniczony dostęp do nich - Braki w infrastrukturze technicznej - Niski standard warunków mieszkaniowych w części obszarów wskazanych do rewitalizacji w poszczególnych gminach - Zły stan części budynków użyteczności publicznej - Niedostatecznie rozwinięta sieć monitoringu

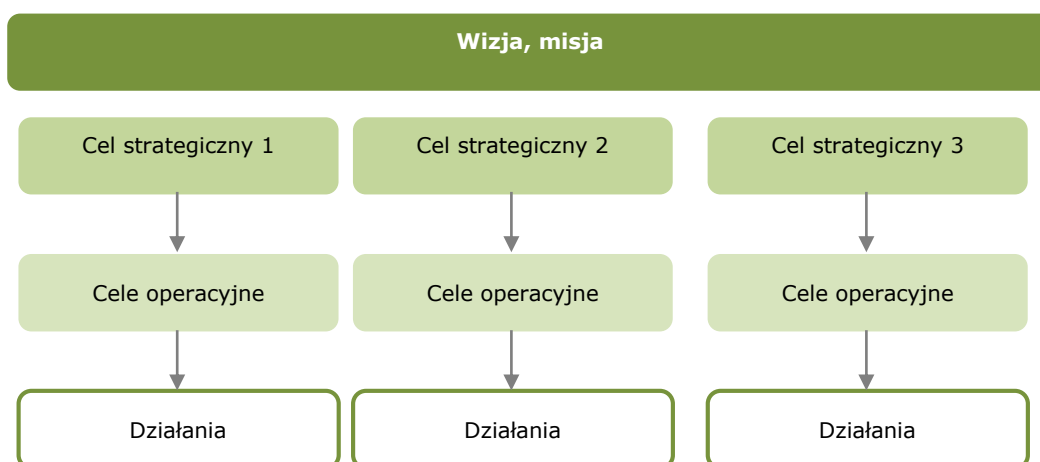
Atuty Szanse	Słabości Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> – Wzrost aktywności społeczeństwa polskiego, rosnąca rola partycypacji społecznej – Dodatni wskaźnik migracji – Możliwości pozyskiwania środków zewnętrznych na rozwój usług społecznych – Narzędzia i rozwiązania polityki społecznej na poziomie krajowym – Potencjał przyciągnięcia turystów spoza powiatu – rozwój branży turystycznej – Sąsiedztwo powiatu pszczyńskiego, licznie odwiedzanego przez turystów – Szlak Zabytków Techniki i Industriada – Szlak kulinarny „Śląskie Smaki” – Potencjał przyciągnięcia inwestorów spoza powiatu – Dobra koniunktura rynkowa i rozwój gospodarczy aglomeracji górnośląskiej – Rozwój Katowicka Specjalna Strefa Ekonomiczna – Bliskość dużych rynków zbytu (np. produktów rolnych i przemysłowych) – Tereny zielone, w tym tereny prawnie chronione – Podejmowane działania proekologiczne (m.in. w zakresie składowania odpadów, ochrony powietrza) – Możliwości pozyskiwania środków zewnętrznych na działania proekologiczne – Nowe, przyjazne dla środowiska technologie – Rozpowszechnianie się postaw proekologicznych w społeczeństwie polskim – Działalność proekologiczna Śląskiego Ogrodu Botanicznego – Możliwość pozyskania środków zewnętrznych na inwestycje infrastrukturalne – Korzystne położenie w skali regionu 	<ul style="list-style-type: none"> – Starzenie się społeczeństwa polskiego – Konkurencja ze strony podmiotów gospodarczych położonych poza powiatem – Kryzys branży górniczej – Skomplikowane i zmienne prawo utrudniające prowadzenie działalności gospodarczej – Zanieczyszczenie środowiska – Niska emisja – Występowanie azbestu – Brak stanowisk pomiaru zanieczyszczeń – utrudnione diagnozowanie stanu środowiska naturalnego – Źródła zanieczyszczenia położone poza powiatem – Koszty i ograniczenia związane z funkcjonowaniem obszarów chronionych – Skomplikowane i zmienne prawo utrudniające inwestycje infrastrukturalne – Brak wspólnej platformy promocji powiatu i gmin

Źródło: opracowanie własne

5. Programowanie rozwoju przestrzeni publicznej

Struktura rezultatów, która została wypracowana w ramach Podstrategii jest następująca:

Schemat 1. Struktura rezultatów Strategii

Źródło: opracowanie własne

Wizja stanowi opis wizerunku Obszaru funkcjonalnego Powiatu Mikołowskiego w przyszłości, natomiast misja jest najogólniejszym i najważniejszym celem rozwoju, którego osiągnięcie możliwe będzie poprzez realizację podrzędnych mu celów strategicznych i operacyjnych oraz działań.

5.1. Misja i wizja

Wizja przedstawia pożądaną obraz w danym okresie. Jest opisem wizerunku Obszaru funkcjonalnego Powiatu Mikołowskiego w zakresie kształtowania przestrzeni publicznej w odległej przyszłości, przy założeniu wystąpienia korzystnych uwarunkowań. Jest to koncepcja pewnego modelu w przyszłości. Powinna być ona motywująca, określając pozytywny obraz uwzględniający lokalne uwarunkowania.

Wizja Obszaru funkcjonalnego Powiatu Mikołowskiego przedstawia się następująco:

Obszar funkcjonalny Powiatu Mikołowskiego w 2025 r. to:

- spójna wewnętrznie przestrzeń dająca odpowiednie warunki do rozwoju społeczno-gospodarczego przy zachowaniu wysokiej jakości środowiska naturalnego,
- zintegrowana, aktywna społeczność, utożsamiająca się z miejscem swojego zamieszkania i działająca na rzecz poprawy warunków, w których żyje,
- dobrze skomunikowany teren wyposażony w infrastrukturę zapewniającą godne warunki do życia, pracy, nauki i rozwoju przedsiębiorczości,
- atrakcyjne miejsce z ofertą turystyczną i rekreacyjną łączą potencjały wszystkich gmin powiatu.

Misja stanowi syntetyczną deklarację określającą najwyższego poziomu cel, najogólniejszą koncepcję działania.

Misja odpowiada na pytania:

- Jakim regionem chcemy być?
- Co jest u nas unikalne/specyficzne?
- W czym i dla kogo chcemy być atrakcyjni?

Misja pełni także określone funkcje:

- koncentruje na istocie rzeczy,
- umożliwia dostosowanie działań do długookresowych celów,
- wzmacnia utożsamianie się mieszkańców z regionem,
- „przyciąga” otoczenie.

Misja Obszaru funkcjonalnego Powiatu Mikołowskiego przedstawia się następująco:

Misja Obszaru funkcjonalnego Powiatu Mikołowskiego do roku 2025

Obszar funkcjonalny Powiatu Mikołowskiego to spójna i zintegrowana przestrzeń rozwijająca się zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju.

5.2. Cele strategiczne i operacyjne

Cele strategiczne określają rezultaty o zasadniczym znaczeniu w długoletniej perspektywie. Pozwalają one koncentrować działania na zachowaniu lub rozwinięciu posiadanych przez powiat zasobów a ich realizacja umożliwia zaspokojenie potrzeb społecznych i kształtuje

Do każdego z celów strategicznych przypisano cele operacyjne, które osiąga się przy pomocy zadań działań.

Tabela 30. Macierz celów strategicznych i przypisanych im celów operacyjnych

Cel strategiczny 1. Wysoki poziom integracji społecznej w powiecie mikołowskim	Cel strategiczny 2. Wysoka jakość przestrzeni wzmacniającej ład funkcjonalny	Cel strategiczny 3. Wzrost poziomu rozwoju gospodarczego
<ul style="list-style-type: none"> •Cel operacyjny 1.1. Wysoki poziom kapitału ludzkiego i społecznego •Cel operacyjny 1.2. Rozwinięta i dostosowana do potrzeb społecznych infrastruktura oraz przestrzeń publiczna 	<ul style="list-style-type: none"> •Cel operacyjny 2.1. Zachowanie wysokiego poziomu potencjału kulturowego •Cel operacyjny 2.2. Zapewnienie wysokiej spójności przestrzennej •Cel operacyjny 2.3. Zachowanie wysokiego poziomu i zrównoważone wykorzystanie zasobów przyrodniczych 	<ul style="list-style-type: none"> •Cel operacyjny 3.1. Ożywienie gospodarcze obszarów zdegradowanych •Cel operacyjny 3.2. Wysoki poziom klimatu przedsiębiorczości

Źródło: opracowanie własne

5.3. Cele operacyjne wraz z proponowanymi kierunkami rozwoju

Każdy z celów operacyjnych odpowiada na zidentyfikowane problemy i słabe strony. Jednocześnie przy realizacji celów należy uwzględnić mocne strony, które mogą wzmacniać ich realizację. Każdy z celów będzie realizowany przez przypisane do nich działania.

Tabela 31. Powiązanie celu operacyjnego 1.1 Wysoki poziom kapitału ludzkiego i społecznego z problemami i słabymi stronami, z potencjałami oraz z proponowanymi zadaniami realizacyjnymi

Cel strategiczny 1. Wysoki poziom integracji społecznej w powiecie mińskim	
Cel operacyjny 1.1. Wysoki poziom kapitału ludzkiego i społecznego	
Powiązanie z problemami i słabymi stronami	<ul style="list-style-type: none"> - niski poziom bezpieczeństwa w niektórych obszarach - koncentracja problemów społecznych i ich nawarstwianie w miejscach zdegradowanych - dziedziczenie biedy i problemów społecznych - uzależnienie części mieszkańców od pomocy społecznej - marazm, częsta niechęć do zmian - niewystarczający poziom kapitału społecznego - wykluczenie społeczne wśród niektórych grup mieszkańców
Powiązanie z potencjałami	<ul style="list-style-type: none"> - budzące się społeczeństwo obywatelskie – np. nowo powstałe organizacje pozarządowe - realizacja w części gmin budżetu obywatelskiego - dobry kontakt urzędów z mieszkańcami - istniejące, aktywne organizacje pozarządowe
Proponowane zadania realizacyjne	<ul style="list-style-type: none"> - Dalszy rozwój współpracy urzędów gmin i miast z organizacjami pozarządowymi - Wspieranie inicjatyw oddolnych społeczności lokalnych z uwzględnieniem mieszkańców jednostek, w których występuje nasilenie problemów społecznych - Budowanie partnerstwa lokalnego dla realizacji celów społecznych, w szczególności inicjowanie współpracy instytucji samorządowych z instytucjami pozarządowymi i lokalną społecznością - Podejmowanie działań na rzecz rozwoju wolontariatu - Wsparcie realizacji projektów społecznych (np. poprzez granty, także mikro granty) dotyczących integracji społecznej i przeciwdziałania wykluczeniom społecznym - Świadczenie darmowej pomocy prawnej mieszkańcom - Wspieranie rozwoju oferty edukacyjnej dostosowanej do rynku pracy na różnych etapach kształcenia - Wyrównywanie szans i włączenie społeczne osób zagrożonych wykluczeniem społecznym

Źródło: opracowanie własne

Tabela 32. Powiązanie celu operacyjnego 1.2. Rozwinięta i dostosowana do potrzeb społecznych infrastruktura oraz przestrzeń publiczna z problemami i słabymi stronami, z potencjałami oraz z proponowanymi zadaniami realizacyjnymi

Cel strategiczny 1. Wysoki poziom integracji społecznej w powiecie mińskim	
Cel operacyjny 1.2. Rozwinięta i dostosowana do potrzeb społecznych infrastruktura oraz przestrzeń publiczna	
Powiązanie z problemami i słabymi stronami	<ul style="list-style-type: none"> - zaniedbanie strefy infrastrukturalnej – niedostateczny stan części dróg - część zasobu komunalnego gmin w niedostatecznym stanie technicznym - niska średnia powierzchnia użytkowa na mieszkańca - niedostateczna ilość przestrzeni publicznych
Powiązanie z potencjałami	<ul style="list-style-type: none"> - dostępność terenów nieużytkowanych i niezabudowanych, które mogą zostać przeznaczone na cele mieszkaniowe i usługowe - kumulacja obiektów społecznych, sportowych, kulturalnych mogących stanowić bazę do realizacji projektów rewitalizacyjnych
Proponowane zadania realizacyjne	<ul style="list-style-type: none"> - Poprawa stanu infrastruktury budynków mieszkalnych - Modernizacja i rozbudowa sieci ciepłowniczej, energetycznej i wodno-kanalizacyjnej - Zagospodarowanie terenów nieużytkowanych i niezabudowanych, w tym terenów przemysłowych, pokolejowych na cele mieszkaniowe i usługowe - Poprawa stanu infrastruktury budynków usługowo-handlowych - Modernizacja, poprawa jakości infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowo-turystyczno-sportowej

Źródło: opracowanie własne

Tabela 33. Powiązanie celu operacyjnego 2.1. Zachowanie wysokiego poziomu potencjału kulturowego z problemami i słabymi stronami, z potencjałami oraz z proponowanymi zadaniami realizacyjnymi

Cel strategiczny 2. Wysoka jakość przestrzeni wzmacniającej ład funkcjonalny	
Cel operacyjny 2.1. Zachowanie wysokiego poziomu potencjału kulturowego	
Powiązanie z problemami i słabymi stronami	<ul style="list-style-type: none"> - następujący proces degradacji niektórych zabytków
Powiązanie z potencjałami	<ul style="list-style-type: none"> - bogate dziedzictwo kulturowe i historyczne - bogata oferta cyklicznych imprez sportowych i kulturalnych
Proponowane zadania realizacyjne	<ul style="list-style-type: none"> - modernizacja i adaptacja obiektów zabytkowych m.in. na cele kulturalne i społeczne - wspieranie podejmowanych inicjatyw na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego - tworzenie atrakcyjnych materiałów informacyjnych i promocyjnych dotyczących atrakcji turystycznych, zabytkowych obiektów - pozyskiwanie wszelkich dostępnych źródeł finansowania opieki nad zabytkami, - współpraca z ośrodkami akademickimi i naukowymi w celu

	<p>badania i dokumentowania zabytków</p> <ul style="list-style-type: none"> - wytyczenie tras gminnych eksponujących lokalne wartości
--	--

Źródło: opracowanie własne

Tabela 34. Powiązanie celu operacyjnego 2.2. Zapewnienie wysokiej spójności przestrzennej z problemami i słabymi stronami, z potencjałami oraz z proponowanymi zadaniami realizacyjnymi

Cel strategiczny 2. Wysoka jakość przestrzeni wzmacniającej łąd funkcjonalny	
Cel operacyjny 2.2. Zapewnienie wysokiej spójności przestrzennej	
Powiązanie z problemami i słabymi stronami	<ul style="list-style-type: none"> - niedobór przestrzeni rekreacyjnej - braki w małej architekturze - niski poziom estetyki przestrzeni publicznej - postępująca suburbanizacja i rozproszenie zabudowy - duża liczba pustostanów
Powiązanie z potencjałami	<ul style="list-style-type: none"> - dostępność terenów rekreacyjnych - część terenów gmin objęta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego
Proponowane zadania realizacyjne	<ul style="list-style-type: none"> - Uporządkowanie i zwiększenie estetyki przestrzeni publicznej - Nadawanie nowych funkcji przestrzeniom publicznym - Kreowanie nowych atrakcyjnych i funkcjonalnych przestrzeni publicznych - Tworzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Źródło: opracowanie własne

Tabela 35. Powiązanie celu operacyjnego 2.3 Zachowanie wysokiego poziomu i zrównoważone wykorzystanie zasobów przyrodniczych z problemami i słabymi stronami, z potencjałami oraz z proponowanymi zadaniami realizacyjnymi

Cel strategiczny 2. Wysoka jakość przestrzeni wzmacniającej łąd funkcjonalny	
Cel operacyjny 2.3. Zachowanie wysokiego poziomu i zrównoważone wykorzystanie zasobów przyrodniczych	
Powiązanie z problemami i słabymi stronami	<ul style="list-style-type: none"> - niska emisja – palenie materiałami nieprzeznaczonymi do ogrzewania oraz ogrzewanie węglowe - duża liczba budynków/działek, na których występuje azbest - powstawanie dzikich wysypisk śmieci - niski poziom świadomości ekologicznej
Powiązanie z potencjałami	<ul style="list-style-type: none"> - podejmowanie działania na rzecz likwidacji azbestu - dostępność licznych terenów zielonych
Proponowane zadania realizacyjne	<ul style="list-style-type: none"> - Ograniczenie niskiej emisji, wspieranie procesu termomodernizacji budynków mieszkalnych i obiektów użyteczności publicznej - Wsparcie wykorzystania OZE - Modernizacja oświetlenia drogowego oraz zlokalizowanego w parkach na energooszczędne - Kontynuowanie działań związanych z likwidacją azbestu z działek, na których jest on zlokalizowany - Integracja infrastruktury ze środowiskiem naturalnym,

	<p>wkomponowanie przestrzeni publicznej w środowisko</p> <ul style="list-style-type: none"> - Wzrost efektywności w sferze gospodarki odpadami - Zagospodarowanie terenów zieleni miejskiej - Działania edukacyjne dotyczące podnoszenia świadomości ekologicznej - Rozbudowa i promocja ścieżek dydaktycznych dotyczących edukacji ekologicznej - Prowadzenie nowych nasadzeń na terenach zielonych
--	---

Źródło: opracowanie własne

Tabela 36. Powiązanie celu operacyjnego 3.1 Ożywienie gospodarcze obszarów zdegradowanych z problemami i słabymi stronami, z potencjałami oraz z proponowanymi zadaniami realizacyjnymi

Cel strategiczny 3. Wzrost poziomu rozwoju gospodarczego

Cel operacyjny 3.1. Ożywienie gospodarcze obszarów zdegradowanych

Powiązanie z problemami i potrzebami rewitalizacyjnymi	- wysoki odsetek osób bezrobotnych
Powiązanie z potencjałami	- współpraca sektorów samorządu i biznesu
Proponowane zadania realizacyjne	<ul style="list-style-type: none"> - Wspieranie tworzenia i rozwoju podmiotów ekonomii społecznej - Inicjowanie przedsięwzięć w formule partnerstwa publiczno-prywatnego - Wzmocnienie współpracy z lokalnymi przedsiębiorcami w kierunku aktywizacji osób długotrwale bezrobotnych - Prowadzenie i wsparcie realizacji projektów w sferze przedsiębiorczości - Wsparcie na rzecz dostosowania umiejętności i kompetencji osób bezrobotnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym do potrzeb rynku pracy - Wspieranie rozwoju oferty edukacyjnej dostosowanej do rynku pracy na różnych etapach kształcenia - Realizacja programów aktywizujących różne grupy społeczne na lokalnym i regionalnym rynku pracy - Realizacja programów aktywności zawodowej mieszkańców

Źródło: opracowanie własne

Tabela 37. Powiązanie celu operacyjnego 3.2 Wysoki poziom klimatu przedsiębiorczości z problemami i słabymi stronami, z potencjałami oraz z proponowanymi zadaniami realizacyjnymi

Cel strategiczny 3. Wzrost poziomu rozwoju gospodarczego

Cel operacyjny 3.2. Wysoki poziom klimatu przedsiębiorczości

Powiązanie z problemami i słabymi stronami	<ul style="list-style-type: none"> - zanikające rolnictwo - nieuźbrożone tereny inwestycyjne
Powiązanie z potencjałami	<ul style="list-style-type: none"> - zróżnicowanie lokalnej gospodarki - budząca się przedsiębiorczość mieszkańców (wyrażająca się we wzroście liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą) - funkcjonujące podmioty gospodarcze jako potencjalni partnerzy w podejmowanych działaniach zmierzających do wzrostu przedsiębiorczości

Proponowane zadania realizacyjne	<ul style="list-style-type: none"> - Uzbrajanie i tworzenie nowych terenów inwestycyjnych - Tworzenie warunków do zakładania nowych i rozwoju istniejących przedsiębiorstw - Prowadzenie skutecznej promocji gminy i produktów, usług lokalnych - Stworzenie warunków do rozwoju lokalnej przedsiębiorczości (m.in. udostępnianie lokali użytkowych w remontowanych kamienicach) - Działania edukacyjne dla osób bezrobotnych w kierunku otwierania własnej działalności gospodarczej - Wsparcie powstania podmiotu działającego na rzecz rozwoju przedsiębiorczości - Prowadzenie stałej współpracy z przedsiębiorcami w zakresie dostosowywania osób młodych do potrzeb rynku pracy oraz aktywizacji osób długotrwale bezrobotnych - Wsparcie tworzenia podmiotów ekonomii społecznej - Tworzenie miejsc i wsparcie działania podmiotów wspierających powstawanie i działanie nowych, innowacyjnych przedsiębiorstw - Wsparcie tworzenia i rozwoju produktów gminy (turystycznych, gospodarczych, kulturalnych) - Tworzenie warunków do rozwoju lokalnej przedsiębiorczości i powstawania nowych przedsiębiorstw, szczególnie dla osób wykluczonych bądź zagrożonych wykluczeniem na rynku pracy - Promowanie i wspieranie postaw przedsiębiorczych mieszkańców - Wsparcie dla tworzenia stref i obiektów na potrzeby działalności gospodarczej, szczególnie usługowej - Prowadzenie promocji gospodarczo-turystycznej - Tworzenie przyjaznego klimatu inwestycyjnego - Sukcesywne uzbrajanie terenów inwestycyjnych
----------------------------------	--

Źródło: opracowanie własne

6. System wdrażania i monitorowania

6.1. Podstawowe zasady wdrażania Podstrategii kształtowania przestrzeni publicznej na lata 2016-2025 wraz z Planem Operacyjnym

Proponuje się, aby całość procesu realizacji Podstrategii kształtowania przestrzeni publicznej na lata 2016-2025 wraz z planem operacyjnym opierała się na następujących zasadach:

- zasada partycypacji społecznej,
- zasada otwartości i równości dostępu,
- zasada współfinansowania,
- zasada oceny efektywności ekonomicznej.

6.2. Podmioty odpowiedzialne za wdrażanie Podstrategii kształtowania przestrzeni publicznej na lata 2016-2025 wraz z Planem Operacyjnym

Zapisy Podstrategii mogą być realizowane przez Partnerów projektu w zależności od lokalnych uwarunkowań i potrzeb. Sugeruje się, aby ewentualne działania były podejmowane we współpracy jednostek samorządu terytorialnego, dlatego też wydaje się zasadnym powołanie, na zasadach dobrowolności, zespołu koordynującego dla realizacji zapisów Podstrategii. W jego skład powinni wchodzić przedstawiciele sześciu partnerów: Powiatu Mikołowskiego, Gminy Mikołów, Gminy Łaziska Górne, Gminy Ornontowice, Gminy Orzesze i Gminy Wiry.

Zgodnie z zapisami „Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020” zakłada się szeroką partycypację społeczną również na etapie wdrażania dokumentu. Podczas wdrażania dokumentu nawiązana została więc wielostronna współpraca, m.in. z:

- Starostwem Powiatowym w Mikołowie oraz jego jednostkami organizacyjnymi,
- urzędami gmin oraz ich jednostkami organizacyjnymi,
- beneficjentami zewnętrznymi odpowiadającymi za realizację projektów tj. spółdzielniami mieszkaniowymi, instytucjami kultury, instytucjami polityki społecznej, organizacjami samorządu gospodarczego, fundacjami i stowarzyszeniami, lokalnymi przedsiębiorcami, parafiami, osobami prywatnymi,
- mieszkańcami powiatu
- innymi interesariuszami.

7. System monitoringu i ewaluacji

7.1. Monitoring realizacji Podstrategii

Prowadzenie monitoringu i oceny postępów we wdrażaniu Podstrategii kształtowania przestrzeni publicznej na lata 2016-2025 wraz z Planem Operacyjnym należałoby do zespołu koordynującego.

Podstawą systemu monitoringu i oceny realizacji Podstrategii byłoby pozyskiwanie i gromadzenie danych ilościowych. Sugeruje się aby były to zarówno dane przestrzenne generowane z wykorzystaniem narzędzi cyfrowych jak dane zbierane przez komórki organizacyjne Partnerów zaangażowane w poszczególne zadania. Dane te powinny być zbierane na poziomie adresowym, z możliwością agregacji na poziomie mniejszych części powiatu. Zaleca się gromadzenie danych w sposób ciągły, tak aby umożliwić coroczne raportowanie postępu w realizacji Podstrategii.

Monitoring realizacji poszczególnych celów operacyjnych odbywałby się w oparciu o przypisane do nich mierzalne wskaźniki rezultatu i produktu. Ocena powinna być dokonywana przez w cyklach rocznych (chyba że ze względu na charakter konkretnego wskaźnika optymalna jest inna częstotliwość pomiaru).

Zaproponowany system wskaźników został zaprojektowany w oparciu o następujące kryteria:

- Mierzalność – wskaźniki powinny być możliwe do zmierzenia na odpowiednio wysokim poziomie dokładności,
- Rzetelność – pomiar wskaźników powinien być dokonywany w sposób obiektywny, za każdym razem na tych samych zasadach,
- Trafność – wskaźniki powinny odzwierciedlać rzeczywisty poziom realizacji celów, a więc być dobrane tak, aby odzwierciedlać rzeczywiste wyniki działań,
- Dostępność – wskaźniki powinny być dostępne dla osób lub instytucji dokonujących ewaluacji, ich pozyskanie powinno być proste i nie wymagać nadmiernych nakładów finansowych ani czasowych.

Ze względu na zróżnicowanie celów operacyjnych Podstrategii kształtowania przestrzeni publicznej na lata 2016-2025 wraz z Planem Operacyjnym zastosowane wskazane jest włączenie do systemu zarówno wskaźników produktu, jak i rezultatu. Pierwsze z nich mierzą konkretne, materialne efekty działań podejmowanych w ramach realizacji zapisów dokumentu (co oznacza, że poziom wyjściowych tych wskaźników wynosi zero). Z kolei wskaźniki rezultatu pokazują zmiany wynikające z wykorzystania wytworzonych produktów. Punktem odniesienia powinien być poziom danego wskaźnika przed rozpoczęciem działań.

Tabela 38. Wskaźniki monitoringu

Cel operacyjny	Wskaźnik	Rodzaj	Źródło
Cel operacyjny 1.1. Wysoki poziom kapitału ludzkiego i społecznego	Liczba projektów zrealizowanych przez instytucje samorządowe we współpracy z instytucjami pozarządowymi i lokalną społecznością (w danym roku)	Produktu	Zespół koordynujący
	Liczba organizacji pozarządowych	Rezultatu	Urząd Miasta/ Gminy/ Gminy
	Liczba zrealizowanych projektów wspierających aktywność społeczną (w danym roku)	Produktu	Zespół koordynujący
Cel operacyjny 1.2. Rozwinięta i dostosowana do potrzeb	Wartość przeprowadzonych modernizacji budynków instytucji gminnych	Produktu	Zespół koordynujący
	Liczba wybudowanych placów zabaw i innych obiektów rekreacyjnych (w danym roku)	Produktu	Zespół koordynujący

Cel operacyjny	Wskaźnik	Rodzaj	Źródło
społecznych infrastruktura oraz przestrzeń publiczna	% budynków podłączonych do sieci wodnokanalizacyjnej i teleinformatycznej	Produktu	Urząd Miasta/Gminy
	Liczba nowych nasadzeń na terenach zielonych (w danym roku)	Produktu	Zespół koordynujący
Cel operacyjny 2.1. Zachowanie wysokiego poziomu potencjału kulturowego	Liczba zmodernizowanych obiektów zabytkowych (w danym roku)	Produktu	Zespół koordynujący
	Opracowanie Gminnych Programów Opieki nad Zabytkami	Produktu	Zespół koordynujący
Cel operacyjny 2.2. Zapewnienie wysokiej spójności przestrzennej	Procent powierzchni gminy objęty zaktualizowanymi Miejscowymi Planami Zagospodarowania Przestrzennego	Produktu	Urząd Miasta/Gminy
	Liczba nowych miejsc parkingowych (w danym roku)	Produktu	Zespół koordynujący
	Długość przebudowanych dróg (km w danym roku)	Produktu	Zespół koordynujący
Cel operacyjny 2.3. Zachowanie wysokiego poziomu i zrównoważone wykorzystanie zasobów przyrodniczych	Powierzchnia nowo zagospodarowanych terenów zielonych (w danym roku)	Produktu	Zespół koordynujący
	Liczba zrealizowanych projektów ukierunkowanych na podnoszenie świadomości ekologicznej (w danym roku)	Produktu	Zespół koordynujący
	Ocena jakości powietrza – liczba substancji dla których przekroczone zostały dopuszczalne poziomy (w danym roku)	Rezultatu	Wojewódzki Inspektorat Ochrony środowiska w Katowicach
Cel operacyjny 3.1. Ożywienie gospodarcze obszarów zdegradowanych	Liczba podmiotów ekonomii społecznej	Rezultatu	Urząd Miasta/Gminy
	Liczba osób bezrobotnych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym	Rezultatu	Powiatowy Urząd Pracy
	Liczba zrealizowanych programów aktywności zawodowej (w danym roku)	Produktu	Urząd Miasta/Gminy
Cel operacyjny 3.2. Wysoki poziom klimatu przedsiębiorczości	Liczba udostępnionych lokali użytkowych w remontowanych kamienicach	Produktu	Zespół koordynujący
	Liczba zarejestrowanych działalności gospodarczych na 1000 mieszkańców	Rezultatu	CEIDG
	Utworzony podmiot działający na rzecz rozwoju przedsiębiorczości	Rezultatu	Zespół koordynujący
	Liczba zrealizowanych projektów ukierunkowanych na rzecz promocji przedsiębiorczości, w tym działań edukacyjnych dla osób bezrobotnych (w danym roku)	Produktu	Zespół koordynujący
	Utworzony podmiot działający na rzecz rozwoju przedsiębiorczości	Rezultatu	Zespół koordynujący

Źródło: opracowanie własne

Ponadto sugeruje się włączenie mieszkańców w proces monitoringu i oceny realizacji Programu, co stanowiłoby formę kontroli obywatelskiej. Rekomenduje się więc cykliczne badania opinii mieszkańców (w formie ankiety internetowej lub wywiadów kwestionariuszowych). Dodatkową możliwością aktywnego zaangażowania się różnych grup interesariuszy we wdrażanie zapisów dokumentu oraz ocenę jego efektów stanowić mogą być coroczne spotkania podczas których prezentowane i omawiane byłyby dane z monitoringu.

7.2. Ewaluacja

Na podstawie materiału zebranego w procedurze monitoringu możliwe byłoby przeprowadzenie ewaluacji realizacji Podstrategii po jej zakończeniu (ewaluacja ex-post) jak również w wyznaczonych momentach jej realizacji (ewaluacja mid-term). Sugeruje się zastosowanie pięciu podstawowych kryteriów oceny (opartych na wytycznych Komisji Europejskiej). Są to:

- 1) trafność (ang. relevance) – czy cele Podstrategii odpowiadają potrzebom beneficjentów (różnych grup mieszkańców, przedsiębiorców, turystów)?
- 2) efektywność (ang. efficiency) – czy działania w ramach realizacji Podstrategii są racjonalne z ekonomicznego punktu widzenia? Czy ponoszone koszty są proporcjonalne do osiągniętych efektów?
- 3) skuteczność (ang. effectiveness) – czy wdrażanie działań w ramach Podstrategii przyczynia się do realizacji założonych celów strategicznych?
- 4) użyteczność (ang. utility) – czy realizacja Podstrategii przyczynia się do lepszego zaspokojenia potrzeb beneficjentów i rozwiązywania zidentyfikowanych problemów? Czy beneficjenci faktycznie korzystają z efektów działań? Czy pojawiają się niepożądane, negatywne efekty uboczne realizowanych działań?
- 5) trwałość (ang. sustainability) – Czy pozytywne skutki realizacji Podstrategii mają charakter stały? Czy efekty działań będą trwałe?

Rekomenduje się aby ewaluacja miała zarówno znaczenie instrumentalne jak i koncepcyjne. W pierwszym wymiarze rezultaty ewaluacji w trakcie realizacji zapisów dokumentu mogłyby stanowić podstawę do dokonania niezbędnych korekt. Równocześnie zarówno ewaluacja mid-term jak i ex-post stanowiłyby okazje do pogłębionej refleksji dotyczącej realizowanych działań. Umożliwiałyby także kumulację wiedzy oraz dobrych praktyk²⁷.

7.3. Aktualizacja Podstrategii

Na podstawie monitoringu i oceny działań realizowanych w ramach Programu możliwe byłoby wprowadzenie korekt, w przypadku odpowiedzi na identyfikowane nieprawidłowości. Podobnie, modyfikacje mogłyby zostać wprowadzone w reakcji na zmiany w otoczeniu (np. sytuacji gospodarczej czy uwarunkowań legislacyjnych). Każda aktualizacja Podstrategii wymagałaby przyjęcia stosownych uchwał przez partnerów projektu. Modyfikacje mogłyby zostać wprowadzone bezpośrednio w odpowiedzi na wyniki corocznego monitoringu lub ewaluacji mid-term bądź też na wniosek członków zespołu koordynacyjnego (w przypadku zmian w otoczeniu programu).

²⁷ Olejniczak, Karol. Mechanizmy wykorzystania ewaluacji. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, 2008. ISBN 978-83-7383-306-7.

8. Spis tabel

Tabela 1. Powierzchnia, liczba ludności i gęstość zaludnienia powiatu mikołowskiego w 2014 roku	3
Tabela 2. Współczynnik feminizacji oraz liczba mężczyzn i kobiet w powiecie mikołowskim w 2014 roku	4
Tabela 3. Ludność powiatu mikołowskiego w 2014 roku według stanu cywilnego	4
Tabela 4. Liczba małżeństw i rozwodów w powiecie mikołowskim w 2014 roku	4
Tabela 5. Przyrost naturalny, liczba urodzeń żywych i zgonów w powiecie mikołowskim w 2014 roku	5
Tabela 6. Średni wiek mieszkańców powiatu mikołowskiego w 2014 roku według płci.....	5
Tabela 7. Przyczyny zgonów mieszkańców powiatu mikołowskiego w 2014 roku	5
Tabela 8. Zgony z powodu zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania na 100 tys. ludności w 2014 roku	5
Tabela 9. Migracje ludności z powiatu mikołowskiego w 2014 roku	6
Tabela 10. Ludność powiatu mikołowskiego w 2014 roku według wieku produkcyjnego ..	6
Tabela 11. Pracujący i bezrobotni w powiecie mikołowskim w 2014 roku	6
Tabela 12. Pracujący w powiecie mikołowskim w 2014 roku według sektorów ekonomicznych	7
Tabela 13. Osoby w gospodarstwach domowych korzystające z pomocy społecznej w latach 2010-2014.....	7
Tabela 14. Osoby w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej poniżej i powyżej kryterium dochodowego w latach 2010-2014.....	8
Tabela 15. Rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci w latach 2010-2014	8
Tabela 16. Wydatki na pomoc społeczną w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2014 roku ...	8
Tabela 17. Podmioty gospodarcze w powiecie mikołowskim w 2014 roku według klas wielkości	9
Tabela 18. Struktura użytkowania gruntów w powiecie mikołowskim w 2014 roku	13
Tabela 19. Powierzchnia lasów i gruntów leśnych w powiecie mikołowskim w latach 2010-2014.....	19
Tabela 20. Powierzchnia obszarów chronionych w powiecie mikołowskim w 2015 roku (ha).....	19
Tabela 21. Liczba pomników przyrody w powiecie mikołowskim w latach 2010-2014.....	19
Tabela 22. Liczba obiektów wpisanych do rejestrów zabytków w powiecie mikołowskim w 2014 roku	21
Tabela 23. Obszar wymagający rewitalizacji na terenie gminy Mikołów	28
Tabela 24. Obszar wymagający rewitalizacji na terenie gminy Orzesze	31
Tabela 25. Obszar wymagający rewitalizacji na terenie gminy Łaziska Górne	33
Tabela 26. Obszar wymagający rewitalizacji na terenie gminy Wiry	35
Tabela 27. Obszar wymagający rewitalizacji na terenie gminy Ornontowice	36

Tabela 28. Wspólne problemy gmin powiatu mikołowskiego	38
Tabela 29. Analiza SWOT.....	39
Tabela 30. Macierz celów strategicznych i przypisanych im celów operacyjnych	42
Tabela 31. Powiązanie celu operacyjnego 1.1 Wysoki poziom kapitału ludzkiego i społecznego z problemami i słabymi stronami, z potencjałami oraz z proponowanymi zadaniami realizacyjnymi.....	43
Tabela 32. Powiązanie celu operacyjnego 1.2. Rozwinięta i dostosowana do potrzeb społecznych infrastruktura oraz przestrzeń publiczna z problemami i słabymi stronami, z potencjałami oraz z proponowanymi zadaniami realizacyjnymi	44
Tabela 33. Powiązanie celu operacyjnego 2.1. Zachowanie wysokiego poziomu potencjału kulturowego z problemami i słabymi stronami, z potencjałami oraz z proponowanymi zadaniami realizacyjnymi.....	44
Tabela 34. Powiązanie celu operacyjnego 2.2. Zapewnienie wysokiej spójności przestrzennej z problemami i słabymi stronami, z potencjałami oraz z proponowanymi zadaniami realizacyjnymi.....	45
Tabela 35. Powiązanie celu operacyjnego 2.3 Zachowanie wysokiego poziomu i zrównoważone wykorzystanie zasobów przyrodniczych z problemami i słabymi stronami, z potencjałami oraz z proponowanymi zadaniami realizacyjnymi.....	45
Tabela 36. Powiązanie celu operacyjnego 3.1 Ożywienie gospodarcze obszarów zdegradowanych z problemami i słabymi stronami, z potencjałami oraz z proponowanymi zadaniami realizacyjnymi.....	46
Tabela 37. Powiązanie celu operacyjnego 3.2 Wysoki poziom klimatu przedsiębiorczości z problemami i słabymi stronami, z potencjałami oraz z proponowanymi zadaniami realizacyjnymi.....	46
Tabela 38. Wskaźniki monitoringu	49